

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

Veronika SIMONOVÁ

Bezpečnostní rizika spojena s uprchlickými tábory v Africe

Security Risks Related to the Refugee Camps in Africa

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Dušková

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, výhradně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci, 15. 5. 2009

.....

Veronika Simonová

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce, Mgr. Lence Duškové, za cenné rady, podnětné připomínky a zejména za čas, který mi věnovala.

Vysoká škola: Univerzita Palackého

Fakulta: Přírodovědecká

Katedra: Rozvojových studií

Školní rok: 2008/09

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

student

Veronika **SIMONOVÁ**

obor

Mezinárodní rozvojová studia

Název práce:

Bezpečnostní rizika spojena s uprchlickými tábory v Africe

Security Risks Related to the Refugee Camps in Africa

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je analýza bezpečnostních rizik spojených s uprchlickými tábory v Africe a jejich dopady na místní obyvatelstvo a bezpečnost a stabilitu hostitelských zemí.

Struktura práce:

1. Úvod a vymezení práce
2. Teoretický rámec
3. Identifikace problému
4. Vymezení jednotlivých bezpečnostních rizik
5. Globální kontext
6. Závěr
7. Shrnutí (v angličtině)

Bakalářská práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách:
(konkretizace)

červenec – listopad 2008 – sběr dat a informací, analýza, konzultace s vedoucím práce

listopad 2008 – únor 2009 – postupné odevzdávání jednotlivých kapitol a konzultace s vedoucím práce

únor 2009 – odevzdání celého textu vedoucímu práce

Rozsah grafických prací: text, grafy, mapy

Rozsah průvodní zprávy: 10 – 12 000 slov základního textu + práce včetně všech příloh v elektronické podobě

Seznam odborné literatury:

Aguayo, S., Suhrke, A., Zolberg A.R.: Escape from Violence: Conflict and the Refugee Crisis in the Developing World. Oxford University Press US 1989.

Zolberg, A.R., Benda, P.M.: Global migrants, global refugees: problems and solutions. Berghahn, New York 2001.

Allen, T. : Search of Cool Ground, War, Flight and Homecoming in North East Africa, James Currey Publishers, London 1996.

Loescher, G., Milner, J.: Protracted Refugee Situations: Domestic and International Security Implications. Adelphi Paper 375, 2005. The International Institute For Strategic Studies.

Lischer, S. K.: Dangerous Sanctuaries: Refugee Camps, Civil War, And The Dilemmas Of Humanitarian Aid. Cornell University Press, New York 2005.

Duffield, M.: Global Governance and New Wars. Zed Books, London 2001.

Collier, P., et al.: Breaking the Conflict Trap. Civil War and Development Policy. Co-publication of World Bank and Oxford University Press, Washington 2003.

Waisová, Š.: Bezpečnost: vývoj a proměny konceptu. Aleš Čeněk, Plzeň 2005.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Lenka Dušková

Datum zadání bakalářské práce: datum (ne později, než 1 měsíc od data podání žádosti)

Termín odevzdání bakalářské práce: ne dříve než 17 měsíců od zadání

---

vedoucí katedry

---

vedoucí bakalářské práce

POUŽITÉ ZKRATKY

4R	repatriace, reintegrace, rehabilitace (obnova) a rekonstrukce (Repatriation, Reintegration, Rehabilitation and Reconstruction)
AKUF	Institut pro výzkum válek (Die Arbeitsgemeinschaft Kriegsursachenforschung)
DAR	rozvojová pomoc uprchlíkům (Development Assistance for Refugees)
DLI	rozvoj prostřednictvím integrace do místních komunit (Development through Local Integration)
ECRE	Evropská rada pro uprchlíky a exulanty (European Council on Refugees and Exiles)
EU	Evropská unie (European Union)
FAR	Rwandské ozbrojené síly (Forces armées rwandaises)
FPR	Rwandská vlastenecká fronta (Front patriotique rwandais)
IDPs	vnitřně přesídlené osoby (Internally displaced persons)
IGPs	projekty vytvářející příjmy (Income-generating Programmes)
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration)
NGOs	nevládní neziskové organizace (Non-governmental organization)
OAJ	Organizace africké jednoty (Organisation of African Unity), původní název Africké unie (do roku 2002)
OCHA	Úřad pro koordinaci humanitární činnosti (Office for the Coordination for Humanitarian Affairs)
OSN	Organizace spojených národů (United nations)
RPA	oblasti osídlené uprchlíky (Refugee Populated Areas)
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees)
UNRWA	Úřad OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East)

OBSAH

ÚVOD	3
1. TEORETICKÝ RÁMEC.....	6
1. 1. Definice uprchlíka	6
1. 2. Uprchlíkový tábor versus volné usazování („ <i>self-settlement</i> “)	7
2. IDENTIFIKACE PROBLÉMU	10
2. 1. Vnitřní rizika uprchlických táborů	11
2. 2. Vnější rizika uprchlických táborů	12
2. 3. Tábory jako bezpečnostní rizika	13
2. 3. 1. Militarizace tábora.....	13
2. 3. 2. Umístění tábora	13
2. 3. 3. Tábor jako zdroj bezpečnostních problémů	14
2. 3. 4. Problémy způsobené humanitární pomocí a politikou hostitelských států	15
2. 4. Bezpečnostní rizika uprchlických táborů v africkém regionu.....	15
2. 4. 1. Krize v oblasti Velkých jezer	16
3. VYMEZENÍ VNĚJŠÍCH BEZPEČNOSTNÍCH RIZIK UPRCHLICKÝCH TÁBORŮ....	21
3. 1. Přímé hrozby uprchlických táborů	21
3. 1. 1. Efekt přelévání konfliktu.....	21
3. 1. 2. „Refugee warriors“ (Skupiny válčících uprchlíků)	25
3. 2. Nepřímé hrozby uprchlických táborů.....	28
3. 2. 1. Ohrožení příležitostí	29
3. 2. 2. „Grievance threats“	29
3. 3. Pozitivní aspekty přítomnosti uprchlíků v hostitelském státě.....	32
4. UPRCHLÍK, STÁT, MEZINÁRODNÍ BEZPEČNOST	35
4. 1. Politizace uprchlické otázky.....	35
4. 2. Lidská versus národní bezpečnost.....	36
4. 3. Bezpečnostní břemeno a restriktivní omezení států	38
4. 4. Snahy o řešení uprchlické otázky	39
4. 4. 1. „Ladder of options“	40
4. 4. 2. Trvalá řešení	42
4. 4. 3. Ochrana v oblastech původu	47
ZÁVĚR.....	49

SEZNAM LITERATURY	52
PŘÍLOHY	59
SHRNUTÍ.....	60
SUMMARY	61

ÚVOD

V průběhu 20. století se značně měnila skladba i charakter uprchlických vln a jejich regionální rozložení. V reakci na 2. světovou válkou se začal utvářet mezinárodní systém ochrany uprchlíků pod vedením UNHCR, jenž spolu s politickým klimatem té doby značně ovlivnil charakter uprchlictví. V průběhu studené války byla odsunuta uprchlická problematika do pozadí. Mocnosti a mezinárodní společenství řešily závažnější témata vzniklá z bipolárního rozdělení světa a příčinám a důsledkům uprchlických krizí v oblastech Afriky či Asie věnovaly nedostatečnou pozornost. Zanedbávány byly jak bezpečnostní hrozby a zatížení hostitelských států spojené s přílivem uprchlíků, tak i hledání nových přístupů, jež by tyto problémy řešily.

Po konci studené války, v devadesátých letech 20. století, vypuklo ve světě množství nových ozbrojených konfliktů, které vyhnaly z domovů miliony osob. Tyto uprchlické vlny se vyznačovaly velkou militarizací uprchlíků a značným destabilizujícím efektem na hostitelský stát i celý region. S přibývajícím počtem utečenců a přetrvávajícími dlouhodobými uprchlickými krizemi se k bezpečnostním problémům přidal i zvyšující se tlak na kapacity a zdroje přijímajících států, jež se často potýkaly s vlastními problémy. Nazírání na uprchlíky se tak změnilo. Přítomnost uprchlíků a uprchlických táborů začala být spojována s bezpečnostními hrozbami a velkou zátěží pro hostitelské státy. Ty začaly přehodnocovat svou politiku vůči uprchlíkům a přijímat nová restriktivní opatření.

Cílem mé bakalářské práce je na příkladu Afriky popsat jednotlivé hrozby spojené s uprchlíky a uprchlickými tábory. Dále pak určit příčiny jejich vzniku a jejich následky v širších politických či ekonomických souvislostech regionu a mezinárodního uprchlického režimu. A nastínit možná řešení uprchlické otázky. Toto téma považuji za aktuální z několika důvodů. V devadesátých letech mezinárodní veřejnost zaskočila intenzita násilí v oblasti Velkých jezer či Bosny. Byli do něho zapojeni také uprchlíci a vlna nestability, kterou tyto události vyvolaly, posílila představu uprchlíků jako bezpečnostní hrozby. Příliv utečenců navíc znamenal značné bezpečnostní a ekonomické zatížení pro hostitelské státy a následně ovlivnil přístup vlád k přijímání uprchlíků a poskytování azylu. Tento trend byl ještě umocněn v důsledku „války proti teroru“ po 11. září 2001. Uprchlíci začali být intenzivněji vnímáni jako hrozba pro

regionální i mezinárodní bezpečnost a uprchlické tábory jako místa bez fungujícího právního řádu, vytvářející příznivé prostředí pro fundamentalistické, nacionalistické či teroristické organizace.

Mezinárodní společenství reaguje na tuto situaci snahou o vytvoření souboru řešení, který by omezil militarizaci táborů, podpořil bezpečnost uprchlíků i okolí a v konečném důsledku trvale řešil uprchlickou otázku. Jejich úspěšnost závisí do značné míry na uvolnění současných, převážně restriktivních, politik hostitelských států vůči uprchlíkům a na dostatečném zapojení vyspělých států.

Práce je rozdělena na čtyři hlavní kapitoly. První kapitola je úvodem k celé práci. Definovala jsem v ní pojem uprchlíka podle mezinárodních úmluv a uvedla základní statistiku jejich počtů. Dále jsem stručně charakterizovala uprchlické tábory a věnovala se i polemice týkající se vhodnosti jejich přednostního využívání. Druhou kapitolu jsem zaměřila na identifikaci vnitřních a vnějších bezpečnostních rizik uprchlických táborů a jejich možných příčin. Tato část také zahrnuje stručnou historii „Krizy v oblasti Velkých jezer“. Ve třetí kapitole jsem uvedla možná vnější bezpečnostní rizika uprchlických táborů na příkladu afrického regionu. V této části práce jsem zmínila i pozitivní aspekty přítomnosti uprchlíků v hostitelském státě. V závěrečné kapitole popisují změnu politiky vůči uprchlíkům v souvislosti se zvyšujícím se zatížením hostitelských států, vývoj vnímání uprchlické otázky jako problému v globálním kontextu a snahy o řešení této problematiky.

Při psaní bakalářské práce jsem použila rešeršně-kompilační metodu. Čerpala jsem převážně ze studií zahraničních časopisů dostupných v elektronické podobě a několika monografií zabývajících se uprchlickou problematikou a bezpečností. Údaje o velikosti uprchlické populace a jejím rozložení ve světě pochází ze statistik UNHCR, jehož stránky jsem zároveň využívala k získání všeobecného přehledu o uprchlících a dalších informací s nimi spojených.

Převážná většina zdrojů je v anglickém jazyce, jelikož literatura k tomuto tématu v českém jazyce prakticky neexistuje. Ve své práci jsem proto u některých pojmů použila český překlad s anglickým ekvivalentem v závorce. U pojmů, které se nedaly uspokojivě přeložit jsem použila anglický název s českým opisem v závorce.

Problematikou uprchlických táborů a bezpečnostních rizik s nimi spojených se nezabývá mnoho autorů, a proto není literatura k tomuto tématu příliš rozsáhlá. Základní a mezinárodními autory často citované dílo poukazující na zvýšenou militarizaci spojenou s uprchlíky je monografie *Escape from Violence: Conflict and the Refugee Crisis in the Developing World* od A. R. Zolberga, A. Suhrke a S. Aguaya z roku 1989. Pro část mé bakalářské práce věnující se militarizaci uprchlických táborů a přímým bezpečnostním hrozbám jsou stěžejní díla autorek S. K. Lischer, B. Whitaker a K. Jacobsen. V části zabývající se nepřímými hrozbami a problematikou bezpečnostních břemen hostitelských států a vývoje uprchlické otázky jsem vycházela převážně ze studií J. Milnera či F. Stepputat. Z ostatních autorů bych zmínila ještě J. Crispa, který se podrobněji zaměřuje na problematiku dlouhodobých uprchlických krizí a jejich možných řešení. Ve své práci jsem také často využívala dokumenty a statistiky UNHCR.

1. TEORETICKÝ RÁMEC

Vysoký počet ozbrojených konfliktů ve světě má za následek přesuny milionů lidí uvnitř i vně domovských států. Podle statistik UNHCR za rok 2007 (UNHCR, 2008) počet osob, které musely opustit svůj domov již druhým rokem narůstá.

Množství uprchlíků a vnitřně přesídlených osob (IDPs), spadajících pod mandát UNHCR, narostl během roku 2007 o 2,5 milionu a dosáhl tak počtu 25,1 milionů¹. Z tohoto množství poskytuje UNHCR ochranu 13,7 milionům IDPs². Počet uprchlíků během téhož roku vzrostl z 9,9 milionů na 11,4 miliony³. Navzdory celosvětovému růstu množství uprchlíků, se v Africe⁴ jejich počet snížil o 6 % (z původních 2,42 milionů na 2,27 milionů osob). Dle zprávy UNHCR došlo k tomuto poklesu díky úspěšným programům dobrovolné repatriace uprchlíků zpět do Súdánu (131 tisíc osob), Demokratické republiky Kongo (60 tisíc), Libérie (44 tisíc) a do Burundi (40 tisíc). UNHCR však dále varuje před trvajícím či znovu obnovenými ozbrojenými konflikty a porušováním lidských práv ve Středoafričské republice, Čadu, Demokratické republice Kongo, Somálsku a Súdánu. Tyto konflikty měly v roce 2007 za následek 120 tisíc nových uprchlíků. (UNHCR, 2008)

1. 1. Definice uprchlíka

Uprchlík je osoba, která spadá pod *Úmluvu o právním postavení uprchlíků* z roku 1951 a jejího protokolu z roku 1967. Pro africký kontinent je tato Úmluva dále rozšířena Konvencí Organizace africké jednoty z roku 1969, která zohledňuje specifické aspekty problému uprchlíků v Africe.

Uprchlík je osoba, která „*se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů*

---

¹ Toto číslo nezahrnuje 4,6 milionu palestinských uprchlíků, za které zodpovídá UNRWA.

² Počet IDPs se během roku 2007 zvýšil z 24, 4 milionů na 26 milionů osob. Toto číslo ovšem nezahrnuje IDPs, kteří opustili domov kvůli přírodním katastrofám. Těch je podle statistik UNHCR z roku 2007 dalších 25 milionů. Podrobnější klasifikaci IDPs je vynechána, jelikož pro tuto práci není podstatná.

³ Oproti statistikám UNHCR z minulých let se k roku 2007 začaly k uprchlíkům započítávat i počty lidí v podobné situaci jako uprchlíci („*people in refugee-like situation*“), kterých je 1,7 milionu. Kdyby se pro počítání a klasifikaci použila metodologie z minulých let, populace uprchlíků by narostla o 422 tisíc.

⁴ Ve statistikách UNHCR je Afrika vykazována bez severní Afriky, která je přičleňována k Blízkému východu.

příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti... " (UNHCR, 1951)⁵

S koncem koloniálního období a vznikem nových afrických států na počátku šedesátých let 20. století vypuklo i velké množství válečných konfliktů. Tyto konflikty vyhnaly z domovských států miliony lidí, jejichž postavením se původní Úmluva výslovně nezabývá. Navzdory tomu, že mnozí z nich prchájí z důvodů, které definuje. Organizace africké jednoty (OAJ) se proto rozhodla, že je nutno vytvořit regionální úmluvu pro uprchlíky, která by brala v úvahu specifické aspekty problémů uprchlíků v této oblasti. Text nové úmluvy byl schválen v roce 1969 a doplnil základní Úmluvu z roku 1951.

Definice uprchlíka má podle OAJ (1969) dvě části. První část je převzata ze základní Úmluvy o uprchlících. Druhá část se vztahuje na všechny osoby, které byly přinuceny opustit svou vlast následkem vnitřní agrese, okupace, cizí nadvlády nebo událostí narušujících veřejný pořádek v části či celé zemi původu nebo ve státě jejich občanství. Výše uvedený dodatek znamená rozšíření definice uprchlíka. Osoby, které utíkají před občanskými nepokoji, násilím a válkou, mají právo žádat o postavení uprchlíka ve státech, které jsou členy této úmluvy bez ohledu na to, zda mají oprávněné obavy z pronásledování.⁶

1. 2. Uprchlický tábor versus volné usazování („*self-settlement*“)⁷

Koncept uprchlických táborů se používá k popisu lidských osídlení, která se liší ve velikosti, socio-ekonomické struktuře a politickém charakteru (Crisp a Jacobsen, 1998). Důležitou charakteristikou táborů je podle Murphyho (1955)⁸ segregace od hostitelské

---

⁵ Celé znění *Úmluvy o právním postavení uprchlíků* je uvedeno na stránkách UNHCR; dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.cz/dokumenty/umluva-postaveni-uprchliku.pdf>>.

⁶ Celé znění *Úmluvy Organizace africké jednoty týkající se specifických aspektů problému uprchlictví v Africe* je uvedeno na stránkách UNHCR; dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ae6b36018.pdf>>.

⁷ Podle demografických dat UNHCR z roku 2003 (UNHCR, 2006) z 13,1 milionu osob, o které se UNHCR starala (zahrnující IDPs i uprchlíky, proto se pro nás jedná o údaje orientační) jich bylo 36 % umístěných do táborů či center; 15 % žilo v městských oblastech a 49 % žilo na venkově či neznámém typu osídlení (statistika nezahrnuje všechny volně usazené). V Africe převládá umístění do táborů, kde je koncentrována skoro polovina utečenců.

⁸ Uvedeno v přehledu „Scope of Questions“ na internetových stránkách Forced Migration Online; dostupné z WWW: <<http://www.forcedmigration.org/guides/fmo021/fmo021-1.htm>>.

komunity, potřeba dělit se o vybavení, nedostatek soukromí, přelidněnost a ohraničené území, což dává uprchlíkům pocit závislosti, odlišnosti či pocit, že jsou kontrolováni. Tato kategorie zahrnuje různorodé formy osídlení s odlišnými stupni omezení a to od velmi omezených táborů např. v Hong Kongu po volná zemědělská osídlení⁹, která byla typická pro mnoho afrických zemí v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století (Stepputat, 2004).

Tábory jsou nejtypičtější způsob **asistovaného** osídlení uprchlíků v chudých regionech (převážně v Africe) a to i navzdory jejich kritikám a pozitivním zkušenostem s volným usazováním v rozptýlených osídleních v Guineji, Cote d'Ivoire, Senegalu či Ugandě (Stepputat, 2004). Někteří autoři viní z převahy táborů mezinárodní organizace a donory, kteří tak mají o uprchlících lepší přehled, jsou lépe přístupní a jednodušeji se jim distribuuje pomoc (Harrell-Bond, 1998). Stále rostoucí počet autorů naopak vidí jako rozhodující zdroj politiky táborů vlády hostitelských zemí, jež se tak snaží zamezit bezpečnostním problémům a zmírnit zatížení s nimi spojené. (Black, 1998; Crisp a Jacobsen, 1998).

Debata o tom, zda jsou uprchlické tábory vhodným nástrojem na pomoc a ochranu uprchlíků, patří mezi autory zabývajícími se touto problematikou k těm základním. Zastánci uprchlických táborů poukazují na lepší přístup k pomoci, školám, zdravotnickým zařízením či ochranu. Také uprchlíkům se tábor může zdát jako lépe materiálně zaopatřená a bezpečnější možnost než volné usazování. Často se velké uprchlické vlny samy organizují v blízkosti hranic do osídlení podobného tábora ještě dříve než přijedou mezinárodní organizace. Uprchlíci si tak udržují kontakty se svou vlastní, půdou, příbuznými, obchodem, atd. (Crisp a Jacobsen, 1998). Tábory jsou též více využívány zranitelnější populací, zahrnující ženy, děti a staré lidi.

Negativní efekty života uvnitř uprchlických táborů přiblížím v kapitole 2. 1. a jejich negativní vnější vlivy na okolí, hostitelský stát či celý region pak v kapitole 2. 2. Kritici táborů se snaží prosadit a podporovat alternativní volné osídlení s vyšší mírou autonomie i soběstačnosti, jež by minimalizovalo negativní aspekty uprchlických táborů.

Volné usazování má však také své nedostatky a omezení. Prvním je nedostatečná dokumentace a výzkum zabývající se pozitivními i negativními dopady na uprchlíky

---

⁹ Volná zemědělská osídlení uprchlíkům umožňují zachovat udržitelný stupeň autonomie a soběstačnosti (např. osídlení u thajsko-barmské hranice do roku 1995) a proto jsou i lépe vnímány než omezenější osídlení, která se nachází např. v Tanzanii.

i okolí. Omezujícími činiteli volného usazování jsou environmentální a materiální podmínky v kombinaci s velkým přílivem uprchlíků či nedostatečná logistická a finanční kontrola za mimořádných situací. Volné usazování může být také zakázáno vládou hostitelské země, a to z důvodu bezpečnosti státu i uprchlíků, kteří se volně rozptýlení stávají zranitelnějšími. (Stepputat, 2004)

Podle některých autorů, jako je K. Jacobsen a J. Crisp (1998) není skutečnou otázkou, zda by uprchlické tábory měly nebo neměly existovat, ale spíše to, jak v nich zajistit nejlepší možné životní podmínky v situacích, kdy je jejich založení nezbytné. A to zvláště v této době, kdy se politiky vůči uprchlíkům zpřísnují a je méně pravděpodobné, že by vlády hostitelských zemí častěji povolovaly volné usazování.

2. IDENTIFIKACE PROBLÉMU

Lidé prchající z domovské země jsou v přijímající zemi často soustředěni do uprchlických táborů, za jejichž fungování a bezpečnost zcela zodpovídá hostitelský stát. V případě, že stát není schopen nebo nechce uprchlíkům poskytnout pomoc a ochranu, nastupuje UNHCR, jenž má mandát plnit závazky státu a pomáhat uprchlíkům. Spolu se státem a UNHCR se na fungování uprchlických táborů mohou podílet i další mezinárodní a neziskové organizace (NGOs). (Toolkit, 2008)

Uprchlické tábory jsou provizorním domovem pro miliony lidí, kterým poskytují ochranu a nejnütnější zázemí, jako např. přístup k pitné vodě, potravinám, přístřeší, zdravotní péči, vzdělání. Přestože jsou tábory projektovány jen na krátkodobý pobyt, mnohdy v nich uprchlíci zůstávají i několik desítek let. Důvodem bývá přetrvávající zhoršená bezpečnostní situace v domovských státech či nedostatek programů repatriace. Příkladem jsou uprchlické krize v Afghánistánu, Barmě (Myanmaru), Súdánu či Rwandě.

Hromadný příliv uprchlíků z konfliktních oblastí se může stát pro mnohé přijímající země bezpečnostním rizikem, které pak následně ovlivňuje uprchlickou politiku těchto zemí. Souvislost uprchlíků a bezpečnostních rizik není novým jevem. V devadesátých letech dvacátého století se však kvůli zvýšenému počtu konfliktů spojených s uprchlíky dostala tato problematika do širšího povědomí a stala se předmětem diskuzí.

Centrem bezpečnostních rizik se stávají tzv. oblasti osídlené uprchlíky. („*refugee populated areas*“ – RPAs¹⁰) i samotné uprchlické tábory. Dochází zde ve zvýšené míře k násilí a kriminalitě a tato místa se tak mohou stát nebezpečnými pro uprchlíky, pracovníky humanitárních organizací a též destabilizujícím prvkem pro okolí. Často jsou bezpečnostní problémy ještě zhoršovány reakcí vlád hostitelských států. Jedná se o uzavření hranic před přílivem uprchlíků, omezení jejich volného usazování a následnou koncentraci do uprchlických táborů, znemožnění volného pohybu za hranicemi uprchlických táborů či další restrikce. (Jacobsen, 2000)

Bezpečnostní rizika vznikající v souvislosti s uprchlickými tábory a RPAs působí především na bezpečnost samotných uprchlíků. Mohou však ohrožovat také hostitelské i domovské země, ovlivňovat stabilitu v regionu a mezinárodní bezpečnost.

---

¹⁰ RPAs se nazývají oblasti (obvykle hraniční), které nesou největší nápor přílivu uprchlíků. Uprchlíci se v nich prvotně usazují a většinou tam zůstávají bydlet i nadále (Jacobsen, 2000).

Bezpečnostní rizika lze rozdělit na vnitřní rizika, která ohrožují samotný uprchlický tábor a jeho obyvatele a na vnější rizika, kdy uprchlický tábor ohrožuje své okolí. Krátce zde nastíním obě skupiny rizik, avšak podrobněji se budu zabývat pouze vnějšími riziky uprchlických táborů, na které je tato práce zaměřena. Jedná se o přehled rizik, která se již v minulosti v souvislosti s uprchlickými tábory objevila.

2. 1. Vnitřní rizika uprchlických táborů

Pod vedením Norwegian Refugee Council vznikl koncept *Camp Management Toolkit* (2008), který nabízí komplexní náhled na vedení a spravování uprchlického tábora. Podle tohoto konceptu jsou uprchlíci v táborech nejčastěji vystaveni rizikům spadajícím do tří kategorií:

Do první patří rizika, jež vycházejí z celkového zhroucení zákona a pořádku. Vláda hostitelské země a místní samosprávy postrádají dostatek prostředků či ochoty postarat se o bezpečnost uprchlíků, za které zodpovídají. Nedostatek podpory ze strany státu může být ještě zhoršen přítomností ozbrojeného konfliktu, kolapsem institucí, infrastruktury a zhroucením rodinných a společenských vazeb uprchlíků. Tato rizika zahrnují individuální i kolektivní kriminalitu, psychické i fyzické násilí (často páchané na ženách, zahrnující domácí násilí, sexuální zneužívání, nucenou prostituci, atd.), další újmy či utrpení mající za následek zranění, smrt nebo psychickou deprivaci.

Druhá kategorie zahrnuje rizika vznikající v souvislosti s ozbrojenými konflikty, např. přítomnost ozbrojených skupin nebo militarizace táborů. Militarizace, podle konceptu *Camp Management Toolkit* (2008), znamená infiltraci bojovníků do tábora. Bojovníci do něj pronikají za účelem získání jídla, zdravotnického materiálu i dalších zásob či za účelem náboru nových členů. Militarizace může vést k nárůstu psychického a fyzického násilí a následnému zhroucení zákona a pořádku. Napadení tábora ozbrojenými složkami také zhoršuje vztahy mezi uprchlíky, hostitelským státem i místní komunitou.

Ve třetí kategorii jsou rizika vznikající jako následek napětí mezi klany, frakcemi, národnostmi, etniky či náboženskými skupinami. Toto napětí se projevuje jak mezi uprchlíky, tak mezi uprchlíky a místní komunitou.

F. Stepputat (2004) navíc dodává rizika vznikající v důsledku soupeření o vzácné zdroje jako je půda, voda či palivové dřevo. K dalším rizikům patří také špatný

zdravotní stav uprchlíků (ačkoli mnohdy je v táborech zdravotní péče lepší než v okolí), degradace životního prostředí či vytváření závislosti na humanitární pomoci.

2. 2. Vnější rizika uprchlických táborů

Odborná literatura přistupuje k dělení vnějších bezpečnostních rizik uprchlických táborů rozdílně, avšak obsah zůstává podobný. V této práci je použito dělení J. Milnera, jež popsal ve své práci *Sharing the Security Burden* (2000). Bezpečnostní hrozby zde rozděluje na přímé a nepřímé a ty následně spojuje s přímými a nepřímými bezpečnostními břemeny („*security burdens*“) hostitelských států.¹¹

Přímé hrozby uprchlických táborů jsou lehce identifikovatelné a přímo narušují bezpečnostní situaci či suverenitu hostitelské země i regionu. Pod přímé hrozby je zařazen tzv. **efekt přelévání konfliktu** („*spill-over effect*“), kdy se konflikt přenesl z domovského státu do sousedních států a tzv. „*refugee-warriors*“ (**skupiny válčících uprchlíků**), kteří svou přítomností snižují bezpečnost a ohrožují vysílající stát, přijímající stát i celý region.

Nepřímé hrozby uprchlických táborů je těžší rozpoznat. Uprchlíci zde nejsou přímou bezpečnostní hrozbou, ale svou přítomností vyvolávají napětí, jež může v některých případech vyvolat násilí, zhoršit ekonomickou situaci v regionu a v konečném důsledku oslabit suverenitu hostitelského státu. Pod nepřímé hrozby patří tzv. **ohrožení příležitostí** („*opportunity threats*“), které vychází ze změn rovnováhy mezi politickými, náboženskými či etnickými skupinami v hostitelské zemi po příchodu uprchlíků. Dále sem patří tzv. „*grievance threats*“ (**hrozby křivdy**) vznikající, když místní komunita vnímá uprchlíky jako skupinu ohrožující jejich zdroje. Popřípadě je vnímá jako privilegovanou skupinu, jež má přístup ke zdrojům, ke kterým se oni nedostanou (jídlo, zdravotnická péče, vzdělání, atd.). Obě hrozby vyvolávají mezi uprchlíky a místní komunitou rozpory, pocit nespravedlnosti či ohrožení, xenofobii, aj.

---

¹¹ Kromě tohoto konceptu jsou často uváděna dělení bezpečnostních rizik na vojenská a nevojenská, která používá ve svých pracích K. Jacobsen. Podrobné rozdělení najdete v díle *A Framework for Exploring the Political and Security context of Refugee Populated Areas* (2000), v tabulce na straně 8.

2. 3. Tábory jako bezpečnostní rizika

Existuje celá řada faktorů, jež způsobují, že uprchlické tábory vyvolávají bezpečnostní rizika nebo mohou být jejich terčem. K. Jacobsen je ve svém článku *A Framework for Exploring the Political and Security context of Refugee Populated Areas* (2000) vysvětluje pomocí čtyř hlavních bodů (viz. níže). K tomuto typu dělení, které v odborné literatuře převládá, uvádím (v kapitole 3. 1. 1.) i rozdělení S. Lischer (2000), která k původním převážně socioekonomickým faktorům přidává faktory politické. Ty jsou dále rozšířeny ve studii B. E. Whitaker (2003). Tato politická vysvětlení se týkají především přímých hrozeb uprchlických táborů.

2. 3. 1. Militarizace tábora

V táborech, kde se vyskytuje větší množství bojovníků a zbraní je vyšší pravděpodobnost útoků zvenčí. Útočníci mohou být jak z domovské, tak z hostitelské země a svůj útok obhajují tím, že tábor působí jako nepřátelská základna, kterou je třeba zničit. Bojovníci mohou také z pozice síly ovládat a kontrolovat dění v uprchlickém táboře. V obou případech má přítomnost ozbrojenců negativní dopad na bezpečnostní situaci v táboře a jeho okolí. (Jacobsen, 2000; Nahm, 2006; Lischer 2002)

Příkladem mohou být vysoce militarizované tábory v oblasti západní Afriky, konkrétně v Libérii, Sierra Leone, Ghaně či tábory v oblasti Velkých jezer.

2. 3. 2. Umístění tábora

V mnohých případech jsou tábory umístěny v blízkosti země, z níž uprchlíci pocházejí nebo v nestabilních konfliktních zónách se zvýšenou pravděpodobností přímého ohrožení (útok, únos či zasažení nepřátelskou palbou mezi protivníky). Pokud jsou tábory v blízkosti hranic, je pro ozbrojence jednodušší vmísit se mezi uprchlíky a vést válku přes hranice se svým nepřítelem (často domovský stát). Umístění tábora jako takové není příčinou bezpečnostních rizik, může ale přispívat k zvyšování nestability. (Crisp a Jacobsen, 1998)

Jednou z problematických oblastí je jižní Súdán, kde ugandské jednotky Armády Božího odporu částečně operují z uprchlických táborů v blízkosti hranic proti vládě v Ugandě.

2. 3. 3. Tábor jako zdroj bezpečnostních problémů

Tábor samotný může být pro RPAs i okolí zdrojem nestability. Uprchlické tábory mohou být vnímány jako málo chráněná skladiště „vzácných zdrojů“. Tyto zdroje zahrnují např. jídlo, dopravní prostředky, stavební a zdravotnický materiál, ale i lidi, kteří jsou často násilně, rekrutováni pro vojenské, pracovní či sexuální účely. Koncentrace těchto zdrojů činí z táborů lákavé cíle pro různé ozbrojené jednotky. Dále může být tábor začleněn do válečné ekonomiky hostitelského státu. Ten výše uvedené zdroje zahrne mezi válečné a využívá jich. Vlády účastníci se místních či regionálních konfliktů mohou tábor též zařadit do své vojenské strategie za účelem oslabení nebo demoralizace protivníka. (Jacobsen, 2000; Nahm 2006)

V táboře je koncentrováno velké množství uprchlíků, kteří často prošli traumatizujícím válečným zážitkem. Násilným odchodem z rodných vesnic byly oslabeny jejich tradiční sociální a rodinné vazby i jejich kontrolní mechanismy. Tato atmosféra spolu s absencí fungujícího právního řádu vytváří prostředí náchylné k násilí, zavražďování, drobné i závažné kriminalitě a dobře se zde daří ozbrojeným skupinám i organizovanému zločinu. Velkým problémem jsou tzv. frustrovaní mladí muži, kteří kvůli vykořenění ztratili své vazby s tradičním prostředím a dostali se do anonymního prostředí uprchlických táborů, které si vytváří vlastní hodnoty. Tito muži jsou nejčastějšími rekruty různých vojenských, fundamentalistických či zločineckých skupin. (Lischer, 2002; Jacobsen, 2000)

Zdrojem nestability jsou například tábory súdánských uprchlíků ve východním Čadu či rwandských uprchlíků na západě Demokratické republiky Kongo.

2. 3. 4. Problémy způsobené humanitární pomocí a politikou hostitelských států

V současné době se v literatuře zabývající se humanitární pomocí stále častěji diskutuje o jejím dopadu na bezpečnost a ekonomiku RPAs i jejich okolí. V některých situacích může přispět spíše k posílení konfliktu než k dosažení míru.

Hlavním přímým dopadem humanitární pomoci je situace, kdy válečnické jednotky získávají kontrolu nad dodávkami zásob určenými pro civilisty. Děje se tak prostřednictvím vybírání „poplatků“ nebo krádežemi. Hlavní nepřímý dopad způsobují zdroje poskytnuté uprchlíkům mezinárodními organizacemi či NGOs, které se dostanou do rukou rebelů nebo vlády hostitelského státu. Tyto zdroje pak mohou být použity jako součást válečné ekonomiky. Důležitý je také systém přerozdělování pomoci uvnitř tábora. Získat kontrolu nad distribucí zdrojů znamená získat moc, neboť přístup k pomoci je pro většinu uprchlíků nezbytností. V některých zvláště naléhavých případech humanitární organizace zvyšují efektivnost a rychlost pomoci tím, že předávají kompetence k distribuci pomoci politickým či vojenským jednotkám spojeným s uprchlíky. V konečném důsledku má tento postup mnohé negativní dopady (např. genocidaires v uprchlických táborech Goma, Demokratická republika Kongo). Jednou zavedený pořádek se následně mění jen těžko a lidé, kteří díky kontrole distribuce získali moc se ji snaží udržet za každou cenu. Problémy způsobuje i opomíjení potřeb místních komunit sousedících s uprchlickými tábory (Jacobsen, 2000; Nahm 2006; Lischer, 2002)

2. 4. Bezpečnostní rizika uprchlických táborů v africkém regionu

Tato práce využívá ke zkoumání bezpečnostních rizik spojených s uprchlickými tábory příkladu Afriky. Africký region byl a je zasažen dlouholetými válečnými konflikty, jež donutily miliony lidí uprchnout za hranice domovského státu. V některých příhraničních oblastech se tak vytvořily celé oblasti osídlené uprchlíky (RPAs) s desítkami uprchlických táborů, které vytvářejí bezpečnostní problémy. Za krátké období od dekolonizace (převážně od šedesátých let 20. století) do současnosti si většina afrických států prošla válečnou krizí.

Podle institutu pro výzkum válek (AKUF) bylo v Africe na jih od Sahary v letech 1945–1997 vedeno 52 válečných konfliktů (z toho 4 před rokem 1960). K roku 2007

probíhalo v tomto regionu šest válečných konfliktů a další místní ozbrojené konflikty. Pro Afriku jsou nejtypičtější vnitrostátní válečné konflikty protirežimní povahy nebo konflikty vedené za odtržení či autonomii území. (AKUF)

Konflikty, které měly za následek masivní útek obyvatel do sousedních států a vznik RPAs s uprchlickými tábory jsou např.: občanské války v Libérii (1989-2003)¹², v Sierra Leone (1991-2002); občanská válka v Angole (na několika frontách a s přestávkami trvala od roku 1961 do roku 2002); válka mezi Etiopií a Eritreou o nezávislost Eritrei (1962-1991); občanská válka v Somálsku, jež probíhá od roku 1988 dodnes apod. Velké uprchlické krize probíhají v současné době jako důsledek občanské války v Čadu (1966-1996 a 2006-dodnes) a Súdánu (válka severního s jižním Súdánem v letech 1955-1972 a 1983-2003 a konflikt v Dárfúru 2003-dodnes). Tyto konflikty vyhnaly miliony lidí ze svých domovů a statisíce jich přešly přes hranice. Na hranicích mezi Súdánem a Čadem se tak vytvořila jedna z nejhustěji obydlených RPAs. Další hustě zalidněná RPAs je v oblasti Velkých jezer (tento region zahrnuje státy Ugandu, Rwandu, Burundi a částečně také Demokratickou republiku Kongo, Keňu a Tanzanii).

Nejvíce uprchlíků hostí na svém území Tanzanie (436 tisíc), Čad (294 tisíc), Keňa (266 tisíc), Uganda (229 tisíc), Súdán (223 tisíc) a Demokratická republika Kongo (177 tisíc) (UNHCR, 2007). Tyto země patří k nejhudším zemím světa a trpí vlastními ekonomickými i politickými problémy. Příchod takto velkého počtu uprchlíků přináší úkoly, které většina z těchto států nezvládá řešit.

2. 4. 1. Krize v oblasti Velkých jezer

Konflikty v oblasti Velkých jezer mají dlouhou a krvavou historii. Předmětem diskuzí spojených s uprchlickými tábory se toto území stalo především kvůli militarizaci uprchlíků a jejich vlivu na destabilizaci celého regionu. Pojem „Krize v oblasti Velkých jezer“ se začíná používat v souvislosti s útekem více než dvou milionů lidí z genocidou postižené Rwandy v roce 1994 a následných konfliktů, jež v této oblasti vypukly. Rwandská genocida se tak stala iniciačním konfliktem mnohem rozsáhlejší vlny destabilizace a násilí, která zasáhla především samotnou Rwandu, Burundi (postižena

---

¹² Data konfliktů jsou převzata z Institutu pro výzkum válek Hamburské univerzity; dostupné z WWW: <<http://www.sozialwiss.uni-hamburg.de/publish/Ipw/Akuf/index.htm>>.

stejným etnickým násilím mezi Hutui a Tutsii), Demokratickou republiku Kongo¹³, Ugandu, Tanzanii a v menší míře i další sousední státy. Krátce zde nastíním historii rwandské uprchlické krize a dopady na dva přijímající státy Demokratickou republiku Kongo a Tanzanii.

Konflikt ve Rwandě

Kořeny zhoršujících se vztahů mezi Hutui a Tutsii sahají do koloniálního období, kdy byl minoritní kmen Tutsiů výrazně zvýhodňován německou a posléze belgickou koloniální správou. Během první rwandské krize (1959-1963), jež byla spojená také s bojem za nezávislost, vyhnali Hutuové kmen Tutsiů z vládnoucích míst a zapříčinili odchod prvních uprchlických vln Tutsiů do okolních států. Přestože nebyl těmto uprchlíkům povolen návrat, nadále udržovali blízké styky s Tutsii, kteří ve Rwandě zůstali. Na konci osmdesátých let vzniká v Ugandě tutsijská Rwandská vlastenecká fronta (Front patriotique rwandais, FPR), která chce docílit návratu uprchlíků zpět do vlasti. Na počátku devadesátých let FPR napadá Rwandu a dochází k vlně vraždění na obou stranách. (Brooks, 2008)

Smrt rwandského prezidenta Juvenala Habyarimana a burundského prezidenta Cypriena Ntaryamiry při leteckém neštěstí 6. dubna 1994 byla extremistickými Hutuy ve Rwandě využita jako příležitost dostat se k moci a zaútočit na tutsijské obyvatele a umírněné Hutuy. Tutsijské síly FPR však rychle získaly kontrolu nad hlavním městem Kigali, svrhly extremistickou vládu a během několika týdnů kontrolovaly většinu země. Vlna vraždění na obou stranách od dubna do července 1994 připravila o život přibližně 800 000 osob, většinou Tutsiů, a vyhnala do sousedních států více jak 2 milióny, převážně hutuských uprchlíků. Do Konga uprchlo 1,2 miliónu osob, do Tanzanie 580 tisíc, do Burundi 270 tisíc a do Ugandy 10 tisíc osob. (UNHCR, 2000a)

Demokratická republika Kongo¹⁴

Obrovská vlna rwandských uprchlíků, kteří byli koncentrováni do uprchlických táborů, způsobila v Kongu humanitární krizi, ještě zhoršenou vypuknutím epidemie

---

¹³ Demokratická republika Kongo se za vlády diktátora Mobuta Sese Seka (1965-1997) jmenovala Zair. Po pádu jeho režimu se země znovu přejmenovala na Demokratickou republiku Kongo. V práci jsem pro větší přehlednost používala pouze název Demokratická republika Kongo či Kongo.

¹⁴ Podrobné informace týkající se příčin a důsledků válek v Demokratické republice Kongo lze najít v díle T. Carayannis, *The complex wars of the Congo: Towards a new analytic approach* (2003).

cholery a úplavice. Mezinárodní pozornosti tak ze začátku unikla zvýšená militarizace táborů a rostoucí vliv ozbrojených složek na vedení tábora. (Whitaker, 2003)

Velké tábory u města Goma ve východokonžské provincii Kivu ležící blízko rwandských hranic se brzy staly hlavní základnou poražených Rwandských ozbrojených sil (Forces armées rwandaises, ex-FAR) a členů hutuských milic Interahamwe. Obě tyto skupiny jsou společně označovány jako *genocidaires*. Z těchto táborů byly řízeny vojenské akce proti nové vládě v Kigali. Tato oblast, kde žilo kolem milionu uprchlíků, se potýkala s mnohými problémy, jež konžské ústřední orgány neměly sílu řešit. Jedním z nich byla právě přítomnost *genocidaires*, kteří brzy získali nad uprchlickými tábory určitou kontrolu. (UNHCR, 2000a)

„Stany v Gomě byly seskupeny podle secteur, commune, sous-préfecture a préfecture - způsobem zrcadlícím obraz správního rozdělení země, kterou uprchlíci právě opustili. Bývalých rwandských vůdců tu žilo tolik, že se jejich přítomnost prakticky rovnala exilové vládě.“ (UNHCR, 2000a, str. 2)

Rok 1995 byl ve znamení neúspěšných pokusů o repatriaci uprchlíků zpět do vlasti, snah o separaci *genocidaires* od ostatních a také zvyšující se militarizace táborů a RPAs. V roce 1996 vypukla v Kongu vlna násilí, kdy konžští rebelové podporovaní vládami Rwandy a Ugandy napadli uprchlické tábory a vesnice v okolí. Během několika týdnů uprchlo 600 tisíc rwandských uprchlíků zpět do vlasti a dalších 300 tisíc zamířilo do deštného pralesa ve středním Kongu. Zatímco se FPR snažilo zlikvidovat *genocidaires*, konžští rebelové dosáhli hlavního města Kinshasy a svrhli Mobutův diktátorský režim. V roce 1997 se novým prezidentem stává vůdce rebelů, Laurent Kabila. Ten se krátce po svém zvolení potýká s mnohými problémy jako je přítomnost rwandských vojsk na konžském území, mezinárodní kritika za masakr rwandských uprchlíků, tlak ze strany bývalých spojenců Rwandy a Ugandy na eliminaci bezpečnostních problémů v příhraničních oblastech, atd. V roce 1998 dochází k dalším nepokojům. Do tohoto konfliktu se zapojily jak skupiny rebelů, tak i okolní státy. Některé podporovaly Kabilův režim; např. Namibie a Angola, jiné proti němu bojovaly; např. Rwanda a Uganda. V září 1998 bylo v konfliktu přímo či nepřímo zapojeno již sedmáct států. Tento konflikt se brzy stal bojem o bohaté přírodní zdroje, kterými Kongo disponuje. (Whitaker, 2003; Carayannis, 2003).

Nadějí na změnu se stal až nástup Josepha Kabily (syn Laurenta Kabily) do prezidentského úřadu v roce 2001. Ten se spolu s mezinárodním společenstvím snaží situaci řešit (Carayannis, 2003). Navzdory těmto snahám se však situaci podařilo vyřešit pouze částečně. Do konfliktu bylo zapleteno příliš mnoho stran, které měly prospěch z využívání nerostných surovin¹⁵. Některé provincie jako Severní Kivu na východě Konga jsou stále v rukou místních i cizích povstaleckých skupin a centrální vláda zde má pouze omezený vliv.

Ranou mírovým snahám byl rok 2008, kdy vypukla další vlna násilí mezi vládou a rebely, tentokrát pod vedením Laurenta Nkundy¹⁶. Ten byl sice v lednu 2009 s pomocí bývalého spojence Rwandy zajat, ale mnohé další povstalecké skupiny na tomto území stále operují, což snižuje jeho bezpečnost. Podle International Rescue Committee (leden 2008) přišlo od roku 1998 v důsledku konfliktu v Demokratické republice Kongo o život již 5,4 milionu lidí¹⁷.

Sjednocená tanzanská republika (Tanzanie)

Od dubna 1994 do začátku roku 1995 přišlo do Tanzanie 580 tisíc rwandských uprchlíků, kteří byli usazeni v táborech podél hranic. Stejně jako v Demokratické republice Kongo i v Tanzanii představovali uprchlíci pro novou rwandskou vládu v Kigali nebezpečí, což ovlivnilo vztahy mezi oběma zeměmi. V březnu roku 1995 přišly do země další tisíce rwandských uprchlíků z válkou postiženého Burundi (původní hostitelský stát). Tanzanská vláda zareagovala uzavřením hranic. Ty otevřela až v roce 1996 na nátlak mezinárodních organizací, které reagovaly na zhoršující se situaci v Burundi (tato situace se opakovala ještě jednou; v roce 1998 se otevřely hranice pro uprchlíky a v roce 2002 následovala jejich repatriace). V roce 1996 došlo k intervenci rwandské armády na území Konga. Tanzanská vláda se obávala, aby jejich země nebyla také napadena, a proto se rozhodla, že do konce roku musí většina uprchlíků opustit její území. Dalším důvodem, který přispěl k nucenému odchodu uprchlíků, byla velká zátěž táborů pro stát. Také dobrovolná repatriace byla pomalá. (Milner, 2000; Whitaker, 2003; Brooks, 1998)

---

¹⁵ „Suroviny v Kongu hrají obrovskou roli, dnes se běžně hovoří o tom, že konflikt je veden právě o kontrolu výnosů z těchto cenných zdrojů, jako jsou zlato, diamanty, koltan, kobalt nebo mangan ...” (rozhovor Z. Mihalca s J. Záhoříkem na Aktuálně.cz, 11. listopadu 2008)

¹⁶ Nkunda v roce 1994 bojoval na straně Rwandské vlastenecké fronty proti Hutuům. Po návratu do Konga, kde napomohl svrhnout Mobutu Sese Seka, se stal generálem konžské armády. Následně si založil vlastní povstalecké hnutí, které mělo údajně sloužit na obranu Tutsiů před útoky Hutuů. Z jedné lokality v provincii Kivu si vytvořil svou základnu. (rozhovor Z. Mihalca s J. Záhoříkem na Aktuálně.cz, 11. listopadu 2008)

¹⁷ Většina zemřela na podvýživu a různé nemoci, menší část pak přímo v důsledku války.

Na rozdíl od situace ve východním Kongu nevyústila přítomnost rwandských uprchlíků v Tanzanii v násilí a otevřené etnické nepřátelství. Tanzanii se také podařilo částečně oddělit genocidaires od ostatních uprchlíků a omezit tak militarizaci táborů. V RPAs se sice vyskytovala zvýšená kriminalita, ale na politickou stabilitu státu to mělo jen omezený vliv¹⁸. (Whitaker, 2003; Lischer, 2002)

---

¹⁸ Podrobnější vysvětlení rozdílných důsledků přítomnosti uprchlíků v Kongu a Tanzanii je v kapitole 3. 1. 1.

3. VYMEZENÍ VNĚJŠÍCH BEZPEČNOSTNÍCH RIZIK UPRCHLICKÝCH TÁBORŮ

3. 1. Přímé hrozby uprchlických táborů

3. 1. 1. Efekt přelévání konfliktu

Příchod velkého množství uprchlíků a s tím související vznik uprchlických táborů může přispívat nebo přímo podnítit rozšiřování konfliktu do okolí. Podle názoru, který ve svém článku *Refugee and Spread of Conflict* (2003) uvádí B. E. Whitaker, mohou uprchlické vlny přispět k rozšíření konfliktu dvěma hlavními způsoby.

Uprchlíci mohou změnit etnickou či politickou rovnováhu sil v hostitelské zemi či negativně ovlivnit přístup místního obyvatelstva ke zdrojům (viz. kapitola 3. 2.). Tento proces může vyvolat násilí v hostitelské zemi a pokud se ponechá neomezeně rozrůstat tak i v celém regionu.

Druhým způsobem je vytvoření nové válčící strany. Patří sem vlastní zapojení hostitelského státu do konfliktu nebo zneužití jeho území jako základny pro mobilizaci „*refugee warriors*“, jež napadají domovský stát. Přelévání konfliktu může pak vést k vzájemnému obviňování postižených států a v případech tzv. pronásledování nepřítele („*hot pursuit*“) až k hraničním střetům mezi státy.

Podle S. K. Lischer (2000) se násilí v prvotní fázi rozšiřování konfliktu ještě nepřelévá do dalších států. Jedná se o napadení domovského státu uprchlíky a napadení uprchlíků domovským státem. Pokud útoky mezi vlastní a uprchlíky pokračují a zvyšuje se jejich četnost nebo intenzita, stoupá i pravděpodobnost rozšíření konfliktu na hostitelský stát a okolí. Tato situace se vyskytovala např. v západní Africe za občanských válek v devadesátých letech.

Další fázi rozšiřování konfliktu nazývá tzv. eskalací, kdy se konflikt přelije i do dalších států, většinou hostitelských. Nejnižším stupněm eskalace je napadení domovského státu státem hostitelským, jenž tak reaguje na pohraniční násilí mezi uprchlíky s jejich vlastní. Hostitelský stát napadá domovský stát přímo nebo může

nepřímo podporovat útoky tím, že uprchlíkům poskytuje zdroje pro válečné účely. Příkladem může být dlouholetý konflikt v súdánském Dárfúru a Čadu.

Středním stupněm eskalace je intervence hostitelského státu na území státu vysílajícího uprchlíky za účelem odsunu uprchlíků ze svého území, popř. využití spojení s uprchlíky pro vpád do domovského státu. Stát může invazi uprchlíků podporovat otevřeně nebo skrytě bez přítomnosti vlastních jednotek v boji. Příkladem je podpora ze strany Ugandy při invazi tutsijské Rwandské vlastenecké fronty (FPR) do Rwandy roku 1990.

Nejvyšším stupněm eskalace konfliktu je intervence domovského státu na území státu hostitelského, kdy domovský stát vnímá hostitelský stát jako spojence uprchlíků ohrožující jeho bezpečnost. Může ho rovněž vnímat jako slabý stát a uprchlickou krizi využít jako příležitost k dosažení svých politických či vojenských cílů na jeho území. Invazí by redukoval hrozbu uprchlíků a posílil by svůj vliv v hostitelské zemi. Za tento stupeň eskalace se může pokládat vpád rwandské armády do Konga v roce 1996.

Existuje řada faktorů, které přispívají k rozšiřování konfliktu. Pro vysvětlení je důležité znát kromě socioekonomických faktorů (umístění a militarizace tábora, špatné životní podmínky a sociální problémy uprchlíků) i faktory politické. Ty jsou podle S. K. Lischer (2000) či B. E. Whitaker (2003) důležitým zdrojem rozšiřování konfliktu.

Mezi hlavní politické faktory S. K. Lischer (2000) řadí **původ uprchlické krize**, kdy uprchlíci prchající v důsledku politického, etnického či jiného pronásledování mají vyšší míru politické i vojenské organizace než uprchlíci prchající před všeobecným chaosem a pustošením. Vyšší míra politické a vojenské soudržnosti mezi uprchlíky zvyšuje pravděpodobnost podněcování násilí ze strany uprchlíků i domovského státu a přispívá tak k rozšiřování konfliktu. Dále sem patří **kapacity a vůle hostitelského státu demilitarizovat tábory a rozsah podpory od třetích stran**, jako jsou další státy, mezinárodní organizace a NGOs, kteří mohou úmyslně či neúmyslně poskytovat militantním uprchlíkům zdroje k válčení a usnadnit tak rozšíření konfliktu.

B. E. Whitaker (2003) přidává navíc **faktor domácí politické scény hostitelského státu**. Politické klima uvnitř hostitelského státu ovlivňuje to, jakým způsobem se vláda vůči uprchlíkům zachová, jakou politiku vůči nim přijme a jak bude na uprchlíky reagovat místní obyvatelstvo. Rovnováha sil uvnitř státu a jeho stabilita má značný vliv na důsledky masivního přílivu uprchlíků.

Význam politických faktorů na rozšíření konfliktu jako důsledku příchodu uprchlíků je dobře viditelný na rozdílných příkladech Tanzanie a Demokratické republiky Kongo, kdy oba státy v roce 1994 čelily přílivu statisíců uprchlíků z genocidou postižené Rwandy. Zatímco Tanzanie tento příval přečkala v relativním klidu, v Kongu se rozpoutala vlna násilí, etnické nesnášenlivosti a bezpráví, která vyvrcholila několika občanskými válkami. V obou případech se jedná o chudé země se značnými ekonomickými problémy, v obou zemích se uprchlíci usazovali v blízkosti hranic a trpěli stejným poválečným stresem, vykořeněním a chudobou. Tyto faktory měly za následek vyšší kriminalitu v oblasti RPAs a v uprchlických táborech, ale nevysvětlují proč jeden stát pohltila občanská válka a druhý se tomuto scénáři vyhnul. Vysvětlení tak mohou přinést faktory politické, které se v obou zemích lišily.

Z hlediska politické a vojenské organizace byly tábory v Kongu mnohem organizovanější a uprchlo tam více důstojníků ex-FAR i členů bývalé hutuské vlády (UNHCR, 2000a). Jak uvádím výše, tato skupina žila s ostatními uprchlíky dohromady a život v uprchlických táborech víceméně organizovala. Do Tanzanie uprchlo těchto lidí méně a tanzanská vláda se je snažila separovat od ostatních uprchlíků, aby tábory nemohly být využívány jako zázemí k napadání Rwandy. Tanzanie si také lépe hlídala hranice a vcelku úspěšně demilitarizovala přicházející uprchlíky, což konžská strana nezvládla. V souvislosti s vyšší mírou militarizace uprchlíků v Kongu docházelo k mnohým střetům mezi Rwandou a uprchlíky. Ty v roce 1996 vyvrcholily intervencí Rwandy na konžské území. Do následných násilností se přímo či nepřímo (podpora jednotlivých stran sporu) kromě Rwandy, rwandských uprchlíků a vlády v Kongu zapojili i konžští rebelové a další guerillové jednotky, dále Angola, Namibie, Uganda a jiné státy. Lokální konflikt, který začal intervencí za účelem posílení bezpečnosti hranic, vyústil v dlouhou regionální válku o moc a zdroje.

Dalším faktorem, který vysvětluje odlišnou situaci v Demokratické republice Kongo a Tanzanii je rozdílná politická situace, do které uprchlíci přišli. Následující část vychází z studie B. E. Whitaker (2003), která porovnává Kongo a Tanzanii z hlediska **legitimity režimu, zpolitizování etnické otázky** či do jaké míry se hostitelské státy snaží zneužít uprchlíků pro svůj politický záměr.¹⁹

---

¹⁹ Více informací lze najít v dílech S. K. Lischer (2000, 2002) a B. E. Whitaker (2003).

Legitimita režimu²⁰

V Kongu v době příchodu rwandských uprchlíků již třicet let vládl diktátor Mobutu Sese Seko, který zemi přivedl do ekonomické krize. Štědrá pomoc ze Západu si v době studené války nechával pro sebe, potlačoval lidská práva a politické svobody. Po rozpadu bipolárního světa přestaly do země proudit peníze i pomoc, což ekonomickou situaci ještě zhoršilo a zvýšilo domácí i mezinárodní tlak na liberalizaci. Přes všechny sliby k liberalizaci nedošlo a v roce 1994 již konžská vláda neplnila ani základní funkce, ztrácela kontrolu nad územím a měla proti sobě velkou část obyvatelstva. Rwandští uprchlíci tak přišli do země, jež byla na pokraji ekonomického krachu a byla frustrována nesplněnými sliby Mobutu Sese Seka, což vyvolalo klima vhodné pro vznik různých protirežimních skupin. Panovala zde atmosféra budoucího konfliktu. (Carayannis, 2003)

Tanzanie se naopak od konce osmdesátých let snažila o ekonomické a politické reformy, které v době příchodu Rwandských uprchlíků měly první pozitivní výsledky. Atmosféra ve státě tak byla celkově optimistická a lidé měli k vládě důvěru. Situace v zemi byla stabilní. (Lischer, 2002; Whitaker, 2003)

Zpolitizování etnické otázky²¹

Etnická otázka nabývala politického charakteru v obou zemích jinou měrou, což mělo značný vliv na rozdílný průběh uprchlické krize v obou zemích. V Kongu, zvláště ve východní provincii Kivu (kde se později usadili i rwandští uprchlíci), je etnické složení značně složité. Mimo původních obyvatel zde žijí i obyvatelé s rwandskou kulturou, kteří tam migrovali již několik století a tzv. Banyamulenge, tedy Tutsiové, kteří žijí na jihu provincie Kivu. Mobutu této etnické rozdílnosti využil a několikrát uměle vyvolal násilí mezi obyvateli s rwandskou kulturou a místními. Později, s pokračující krizí ve Rwandě, rozdmýchal také nenávist mezi obyvateli s rwandskou kulturou navzájem²². Tento třístranný konflikt, který se Mobutu snažil využít ke svým mocenským cílům, nakonec způsobil jeho pád²³. (Carayannis, 2003; Whitaker, 2003)

Oproti tomu příliv rwandských uprchlíků do Tanzanie takové problémy nezpůsobil. Bylo to zejména proto, že politika tanzanské vlády v minulosti směřovala ke stmelení

---

²⁰ Podle studie *Political Man* od S. M. Lipseta „*Legitimita zahrnuje kapacity [politického] systému k vytváření a udržování důvěry, že existující politické instituce jsou nejvhodnější pro společnost.*“ Legitimita režimu tak závisí na důvěře, že daný politický systém je platný a spravedlivý. (Answers.com, 2009)

²¹ Dané téma nabývá politizací na důležitosti a je diskutováno na úrovni vlád.

²² Rwandští uprchlíci (převážně Hutuové) se po svém příchodu zapojili do konfliktu mezi místními Hutui a Tutsii, což konflikt ještě vyhrotilo.

²³ V konečné fázi se proti Mobutovi vládě spojili protivládni skupiny, Rwanda a místní Tutsiové, které si svou politikou znepřátelili a v roce 1997 ho svrhly.

etnik pod tanzanskou národnost a nevyužívala jednotlivá etnika pro své mocenské účely. Obyvatelstvo Tanzanie tak mělo relativně neutrální vztah k oběma znepráteleným etnikům. (Lischer, 2002; Whitaker, 2003).

Oba státy přistupovaly k uprchlické krizi odlišně. Zatímco Mobutu se snažil vzniklou situaci využít k udržení moci a používal k tomu všech prostředků, tanzanská vláda se v první řadě snažila zachovat v zemi bezpečnost. Z výše uvedené charakteristiky faktorů vyplývá, že to, zda se konflikt mezi uprchlíky a domovským státem přelije do sousedního regionu, ovlivňuje také stát hostitelský.

3. 1. 2. „Refugee warriors“ (Skupiny válečnických uprchlíků)

„*Refugee warriors*“ představují další přímou hrozbou spojenou s RPAs a uprchlickými tábory.²⁴ Přestože se problematika militarizace uprchlíků a vzniku „*refugee warriors*“ týká jen menšího počtu uprchlických krizí, jde o fenomén, jenž má značný negativní vliv na bezpečnostní situaci přímo v táboře, v přijímajícím a vysílajícím státu i celém regionu. Militarizace se postupně stává součástí strategie válečných stran, které ji využívají k manipulaci s uprchlíky a celým uprchlickým režimem²⁵, který byl vytvořen pro ochranu uprchlíků (Stedman a Tanner, 2003). Uprchlické tábory se tak v některých případech stávají místem vzniku a centrem působení „*refugee warriors*“.

Přestože se pojem „*refugee warrior*“ obecně používá, je ve své podstatě nesprávný. Podle mezinárodního uprchlického práva (pro Afriku s rozšířením Organizace africké jednoty) se uprchlík nesmí uchýlit k násilí. Své „právo na návrat“ nesmí prosazovat vojenskou silou a nesmí využívat hostitelský stát jako základnu pro vojenské akce proti domovskému státu. Pokud některou z těchto nebo dalších zásad poruší, přijde o svůj status uprchlíka. Proto osoba může být pouze uprchlík (*refugee*) nebo bojovník (*warrior*). (Adelman, 1998)

---

²⁴ Jak jsem již nastínila v předchozích kapitolách, „*refugee warriors*“ mají významný vliv na rozšiřování a prodlužování ozbrojených konfliktů. Faktory podporující jejich přítomnost v RPAs a uprchlických táborech jsou obecně nastíněny v kapitole 2. 3.

²⁵ Mezinárodní uprchlický režim zahrnuje různé legální dokumenty, které se zabývají uprchlíky jako je Úmluva o uprchlích a její regionální rozšíření; instituce, jako je UNHCR či Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) a další neziskové organizace (Orchard, 2005).

Koncept „*refugee-warrior*“ byl poprvé použit v díle A. Zolberga, A. Suhrke a S. Aguaya, *Escape from Violence: Conflict and the Refugee Crisis in the Developing World* (1989), kde byla zpochybněna tradiční představa uprchlíka jako pouhé oběti (Harpviken, 2008). Autoři na příkladu vleklých uprchlických krizí v Afghánistánu, střední Americe či Africkém rohu poukázali na nové specifické problémy spojené s militarizací uprchlíků. Komunity „*refugee warriors*“ definovali jako: „*Vysoce uvědomělé uprchlické komunity se strukturou politického vedení a armádními oddíly účastníci se války za politické cíle, za účelem znovudobytí vlasti, změny režimu nebo zajištění samostatného státu.*“ (Zolberg et al., 1989, str. 275)

Podle těchto autorů je výskyt „*refugee-warriors*“ charakteristický pro politické a ekonomické krize vznikající v důsledku globalizace. Ekonomická nerovnost a politický útlak radikalizují politické oponenty. Ti prchají a z exilu organizují ozbrojený boj za získání moci ve své vlasti. Za důležitý vnější faktor, který podporuje vznik těchto ozbrojených skupin považují jednání hostitelských států a velmocí. Dále vysvětlují, proč se tento fenomén stal problémem současné doby. (Harpviken, 2008)

První důvod vidí v existenci vysoce rozvinutého mezinárodního uprchlického režimu, který je schopen podporovat obyvatelstvo žijící celé roky v exilu. Dalším důvodem je tzv. „ideologie demokratického nacionalismu“, která zakládá legitimitu exilové opozice na přítomnosti civilního obyvatelstva v exilu.²⁶ (Zolberg et al., 1989).

Dalším autorem zabývajícím se tímto fenoménem je Kanadčan Howard Adelman. Ten vidí příčinu přeměny uprchlíků v „*refugee-warriors*“ převážně jako důsledek působení mezinárodních politických a vojenských vztahů a také nesprávného poskytování humanitární pomoci. Významné práce na toto téma napsali také S. K. Lischer, *Dangerous Sanctuaries: Refugee Camps, Civil Wars and the Dilemmas of Humanitarian Aid* (2005) a S. J. Stedmana a F. Tannera, *Refugee Manipulation: War Politics and the Abuse of Human Suffering* (2003). Tito autoři taktéž zdůrazňují roli současného mezinárodního uprchlického režimu a humanitární pomoci, jež v některých případech nezáměrně usnadňují vznik a existenci „*refugee warriors*“.

Vývoj v chápání fenoménu „*refugee-warriors*“ je vidět i na definici, kterou používají Stedman a Taner (2003), jež je definují jako „*rebelské jedince, kteří se s pomocí zahraniční diaspory, hostitelské země a zainteresovaných států, vyzbrojují*

---

²⁶ Uprchlíci, dle autorů, vytvářejí populaci, která legitimuje existenci „*refugee warriors*“. Již přítomnost velké populace v exilu dokazuje podporu této opozici a to alespoň v tom smyslu, že reprezentují odmítnutí druhé strany konfliktu. (Zolberg et al., 1989)

k boji za znovuzískání idealizované mytické ztracené společnosti.“ Válčící strana, jež byla na domácí půdě poražena, se snaží využít utrpení uprchlíků pro své politické účely. Jde např. o odčerpávání pomoci, zajištění mezinárodní legitimacy jejich věci²⁷ či zabránění v repatriaci uprchlíků zpět do vlasti²⁸.

Jednotlivé definice a vnímání „*refugee warriors*“ se proměnily v souvislosti se změnou světového systému po konci studené války a s narůstajícím počtem ozbrojených konfliktů, ve kterých se tito ozbrojenci stali důležitými aktéry. Během studené války byla militarizace uprchlíků a jejich následná vojenská aktivita často podporována velmocemi, jež se s jejich pomocí snažily dosáhnout strategických cílů (např. afghánští „*refugee warriors*“). Toto zneužívání statutu uprchlíka pro vojenské účely mělo za následek nesnadné rozlišení mezi bojovníky a civilisty. A to jak pro mezinárodní organizace, které pak nechtěně poskytovaly zdroje na válečné účely, tak pro zneprátelené strany konfliktu, jež ve snaze zničit nepřítele napadaly uprchlické tábory. (Stedman a Taner, 2003)

Po rozpadu bipolárního světa a se změnami na mezinárodní politické scéně, odpadla i potřeba brát „*refugee warriors*“ jako strategické partnery a velmoci začaly takové aktivity odsuzovat (Lischer, 2000). V devadesátých letech 20. století vypuklo ve světě množství menších národnostních a etnických konfliktů, ve kterých byla militarizace uprchlíků velkým problémem (viz. genocidaires v Demokratické republice Kongo, liberijští uprchlíci v západní Africe, aj.). Velmoci se však touto problematikou příliš nezabývaly, neboť pro ně měla postižená místa nedostatečný strategický význam (Lischer, 2000).

Jako příklad selhání hostitelského státu i mezinárodního společenství při řešení problematiky „*refugee warriors*“ nám mohou opět posloužit hutuští genocidaires v Kongu. Jak jsem uvedla v předchozí kapitole konžská vláda již zpočátku nezvládla nápor rwandských uprchlíků a nedostatečně separovala genocidaires od ostatních. To mělo spolu s dalšími politickými faktory (viz. kapitola 3. 1. 1.) za následek přítomnost těchto bojovníků v uprchlických táborech. Z nich si pak genocidaires vytvořili základny v boji proti rwandské vládě v Kigali. Za následnou dlouhotrvající destabilizaci celého regionu je spoluodpovědné i mezinárodní společenství, jež problematice „*refugee*

---

²⁷ „Dokud armády kontrolují populaci uprchlíků, mohou se dožadovat místa při vyjednávání“ (Stedman a Tanner, 2003)

²⁸ Genocidaires v Kongu odrazovali uprchlíky od repatriace falešnými zprávami o pokračujícím násilí v Rwandě (Adelman, 1998).

warriors“ nevěnovalo dostatečnou pozornost. V souvislosti s „Krizí v oblasti Velkých jezer“ se také začíná mluvit o negativním vlivu humanitárních akcí na prodlužování a zhoršování konfliktu (Lischer, 2000). Zdroje a zázemí poskytnuté mezinárodními humanitárními organizacemi pro potřeby uprchlíků zde byly často zneužity k válečným účelům, což mělo za následek prodlužování a rozšiřování konfliktu (viz. kapitola 2. 3. 4.).

Také v důsledku absence jednoznačného postoje Rady bezpečnosti OSN a hlavních mocností k problematice „*refugee warriors*“, čelí UNHCR a ostatní humanitární organizace zásadním dilematům. Patří mezi ně zajištění bezpečnosti a komfortu pro uprchlíky bez toho, aby bylo napomáháno politickým a vojenským cílům ozbrojených skupin a tím prodlužován konflikt a následné utrpení lidí. Otázkou je, zda poskytovat pomoc v oblastech, kde hrozí její zneužívání nebo pomoc neposkytovat vůbec a dovolit aby civilisté trpěli. (Stedman a Tanner, 2003)

3. 2. Nepřímé hrozby uprchlických táborů²⁹

Uprchlíci zde nejsou přímou bezpečnostní hrozbou, ale svou přítomností mohou vyvolat či zhoršit již existující napětí v hostitelském státě. Mohou se tak stát nepřímou příčinou bezpečnostních problémů, násilí a následné destabilizace přijímajícího státu. J. Milner ve své studii (2000) uvádí dva soubory příčin, které tyto hrozby vysvětlují. První pramení ze změny skladby etnických, kulturních, náboženských či jazykových skupin uvnitř hostitelské populace, tzv. ohrožení příležitostí. Druhý soubor příčin se zakládá na potencionálním ohrožení sociální a ekonomické stability a následně bezpečnosti hostitelského státu v důsledku boje o vzácné zdroje, pracovní příležitosti, apod., tzv. „*grievance threats*“. Přijetí uprchlíků hostitelskou komunitou záleží do značné míry na jejich etnické či jiné skupinové identitě (tedy na tom, zda je místní považují za „své“ či cizí). (Milner, 2000)

---

²⁹ Nepřímé hrozby jsou spíše spojeny s přítomností uprchlíků, než s uprchlickými tábory samotnými. Druh umístění a délka pobytu uprchlíků však mají na intenzitu těchto hrozeb značný vliv.

3. 2. 1. Ohrožení příležitostí

Tato ohrožení pramení ze změn rovnováhy mezi politickými, náboženskými či etnickými skupinami, způsobené příchodem spojenců nebo nových členů do jedné z existujících skupin v hostitelské zemi (Weiner, 1993). Tím, že se změní původní skladba jednotlivých skupin ve státě, se mění i jejich náhled na své příležitosti. V důsledku toho dochází ke zvratu ve směru a rozsahu jejich politických či vojenských akcí. (Stepputat, 2004)

Příkladem je příchod velkého množství uprchlíků jednoho etnika do státu s křehkou etnickou rovnováhou, zahrnující i stejné etnikum, z něhož jsou uprchlíci. Tento nárůst může narušit rovnováhu a povzbudit politické strany daného etnika, které se s vyšším očekáváním úspěchu pustí do mocenského boje. Kromě změny rovnováhy mezi jednotlivými skupinami sem patří i nebezpečí odvedení pozornosti a prostředků státu v důsledku destabilizujícího efektu výše uvedených vnitřních změn. „Ohrožení příležitostí“ mohou pocítit i regiony daného státu, kde se uprchlíci nevyskytují a to právě v důsledku odklonu státních zdrojů či převelení bezpečnostních složek do RPAs. (Milner, 2000)

Právě „Krise v oblasti Velkých jezer“ je příkladem nepřímých hrozeb uprchlických vln a jejich následků. Příchod rwandských uprchlíků do Demokratické republiky Kongo měl za následek kromě přímých bezpečnostních hrozeb i masivní ohrožení příležitostí, což následně posílilo nestabilitu regionu. V tomto případě se jednalo hlavně o změnu etnického složení konžské provincie Kivu po příchodu velkého množství hutuských uprchlíků (viz. kapitola 2. 4. 1.).

3. 2. 2. „Grievance threats“

Tyto hrozby vznikají buď v důsledku předsudků hostitelské komunity vůči uprchlíkům (zvláště jsou-li vnímáni jako cizí), nebo pramení ze skutečné změny či ohrožení sociální a ekonomické stability v RPAs. (Milner, 2000)

Patří sem hrozby vznikající v důsledku předsudků, jež se projevují napětím, nepřátelstvím či střety mezi místními a uprchlíky. Místní je mohou brát jako skupinu, se kterou je přednostně zacházeno, což vyvolává pocit nespravedlnosti, jenž může vyústit v projevy xenofobie (Jacobsen, 2000a). Uprchlíci jsou často obviňováni z různých negativních jevů (nezaměstnanost, kriminalita, chudoba, nemoci, aj.), které se

v regionu objevují, a to bez ohledu na to, zda jsou obavy hostitelské komunity podloženy důkazy (Milner, 2000). Uvedené projevy nepřátelství se dají zmírnit dobře zvládnutou politikou mezinárodních organizací. Ty místní komunitu zahrnou jako jednoho z příjemců pomoci a zpřístupní jim například školy či zdravotnická zařízení.

Do druhé skupiny patří hrozby, jež vznikají důsledkem reálných změn domácích podmínek po příchodu uprchlické vlny. Uprchlíci mohou negativně ovlivnit např. přístup ke zdrojům a práci, životní prostředí, potravinovou bezpečnost a tím ohrozit ekonomickou a sociální stabilitu v regionu. (UNHCR, 2006)

Tato ohrožení se týkají především chudých oblastí (např. subsaharská Afrika), jež mají své vlastní problémy s degradací životního prostředí, slabou ekonomikou či bezpečností a pro které znamenají další příchozí značnou zátěž³⁰. Ta je zvláště patrná u rychlých a masivních přesunů obyvatel či u dlouhodobých uprchlíků.

Uprchlíci nejsou jen pasivními příjemci pomoci, ale snaží se živobytí pro sebe a své rodiny zajistit různými způsoby sami. Mezi ně patří jak oficiální aktivity, které jsou podporovány vládou a mezinárodními organizacemi, tak aktivity neoficiální či ilegální (Jacobsen, 2002a). V případě, že uprchlíci nemají dostatečný přístup k legálním aktivitám, např. v důsledku nedostatečného množství programů či restrikcí ze strany vlád, zvyšuje se podíl aktivit nelegálních. Ty mohou mít závažné dopady na bezpečnost, místní ekonomiku, životní prostředí či život samotných uprchlíků. Jde např. o nelegální těžbu dřeva, pašování, prostituci, krádeže, nelegální zemědělství, podvádění při získávání humanitární pomoci apod. (Crisp, 2002).

K. Jacobsen ve své studii *Livelihoods in Conflict* (2002a) uvádí několik hlavních zdrojů, jež jsou pro živobytí uprchlíků podstatné a následně zkoumá jejich ekonomické, environmentální a bezpečnostní důsledky pro hostitelskou komunitu. Patří sem především využívání obdělávatelné půdy za účelem zemědělství i pastvy, dalších místních zdrojů či využívání zdrojů z humanitární pomoci. V případě zdrojů od humanitárních organizací jde převážně o nebezpečí zneužití armádními jednotkami pro vojenské účely či organizovaný zločin, což má také negativní dopad na bezpečnost regionu (viz kapitola 2. 3. 3.).

Blíže zde nastíním problematiku využívání místních přírodních zdrojů, jež má značně nepříznivé dopady na místní obyvatelstvo.

---

³⁰ Přítomnost uprchlíků může mít kromě negativních dopadů i dopady pozitivní. Blíže se jimi budu zabývat v následující kapitole.

Zajišťování vlastního živobytí závisí v první řadě na přístupu k obdělávatelné půdě a dalším místním zdrojům (voda, lesy, divoká zvěř, atd.) (Jacobsen, 2002a). Jejich nadměrné využívání může způsobit degradaci životního prostředí a následně vytvářet ekonomické a bezpečnostní problémy. Zvláště pokud se jedná o velké uprchlické populace v chudých či konfliktních oblastech. Mezi nejrozšířenější negativní dopady patří: ničení polí a sadů; odlesňování (dřevo na stavbu chýší, vaření či uvolnění místa pro pole); znečišťování vodních toků a přetěžování vodních zdrojů; neřízený rybolov; nadměrné využívání pastvin; aj. (Martin, 2005)

Některé hostitelské státy těchto problémů využívají pro ospravedlnování omezení pohybu a volného usazování uprchlíků a jejich následné umístění do uprchlických táborů. A to i přes to, že následky volného osídlení uprchlíků nemusí být horší než v případě táborů³¹.

Příkladem oblasti, kde se vyskytly konflikty mezi hostitelskou komunitou a uprchlíky v důsledku degradace životního prostředí a boje o místní zdroje je např. súdánsko-ugandsko-keňská hranice či keňsko-somálská hranice (Jacobsen, 2002a).

Další případ velkého zatížení životního prostředí vznikl v souvislosti „Krizí v oblasti Velkých jezer“, o které jsem se zmiňovala v předchozích kapitolách. Útěk více jak 2 milionů rwandských občanů před genocidou znamenal pro sousední státy, kromě jiného, i velké environmentální zatížení. Uprchlíci se usazovali na polích farmářů, vysekávali banánové plantáže a lesní porosty, aby získali materiál na stavbu a otop, přetěžovali vodní zdroje, aj. Takový rozsáhlý zásah do krajiny způsobil narušení tradičních lovišť, degradaci půdy, snížení výnosu z polí, nedostatek dřeva a následně i rostoucí nevraživost mezi místními a uprchlíky. (Adisa, 1996)

Hostitelské komunity mohou vnímat příchod uprchlíků s nedůvěrou a s podezřením, že bude narušena jejich ekonomická prosperita, sociální stabilita a kulturní identita. Také komunity, jež původně uprchlíky vítaly, mohou svůj náhled na ně měnit následkem jejich narůstajícího počtu, tlaku na bydlení, služby a životní prostředí či v důsledku jejich prodlužující se doby pobytu. Intenzita nepřímých dopadů pobytu uprchlíků na hostitelské státy tedy závisí na mnohých faktorech, např. na počtu a typu

---

³¹ Volně usazení uprchlíci jsou přizpůsobivější v hledání ekologicky udržitelných oblastí pro osídlení či v osvojování si příznivějších osidlovacích postupů. Nejhorší ekologický dopad následuje po příchodu uprchlíků do oblasti. Poté, co se uprchlíci integrují mezi hostitelskou komunitu a opadne potřeba primárních zdrojů spojených s jejich příchodem, se škodlivé dopady sníží a oni se postupně přizpůsobí místnímu životu i environmentálním postupům. (Jacobsen, 2002)

uprchlíků, délce jejich pobytu, vlastnostech hostitelského prostředí, přístupu místní komunity, aj. Významnou roli hraje také přístup hostitelské vlády a programy mezinárodních organizací na pomoc uprchlíkům.

3. 3. Pozitivní aspekty přítomnosti uprchlíků v hostitelském státě

V předchozích kapitolách jsem popisovala jednotlivá bezpečnostní, sociální, ekonomická a environmentální rizika spojená s uprchlíky. Jejich přítomnost má však kromě negativních dopadů i dopady pozitivní. Ty jsou převážně spojeny s přísunem humanitární pomoci od mezinárodních organizací či ekonomických zdrojů a lidského kapitálu od uprchlíků. Uprchlické tábory se tak stávají „skladištěm“ humanitárních zásob, potravin, dopravních prostředků, komunikačního vybavení, pracovních míst; tedy lidského a ekonomického kapitálu, který může hostitelský stát obohatit. Odborná literatura zabývající se přínosy přítomnosti uprchlíků není tak rozsáhlá jako literatura, jež se zabývá riziky s nimi spojených. O přínosech spojených s uprchlíky v hostitelském státu píše např. Jacobsen (2002b), Whitaker (2008), UNHCR (2006).

Zdroje, jež se do země dostanou s uprchlíky mohou přispět k rozvoji jednotlivých oblastí, prosperitě místních obyvatel a budování kapacit státu (UNHCR, 2006). Vláda je však musí kontrolovat a umět využít. Existuje ovšem řada překážek, které tomu brání. Patří sem například přítomnost uprchlíků v odlehlých oblastech, kam má stát omezený přístup, v oblastech ovládaných protivládními skupinami nebo na území, kde probíhá ozbrojený konflikt (Toolkit, 2008). Za těchto podmínek se zdroje dostanou do rukou spíše jiným politickým či vojenským strukturám než hostitelské vládě. Tento problém se týká zvláště afrických zemí. Není-li stát schopen zdroje kontrolovat, zmenšují se výhody s nimi spojené a v některých případech se ještě zvyšuje zátěž na ekonomické či politické kapacity státu. To se může projevit politikou omezující příchod uprchlíků či nucenými návraty do vlasti. Naopak dobře zvládnuté hospodaření s novými zdroji může zlepšit náhled na uprchlíky a podpořit tak otevřenost a pohostinnost státu. (Jacobsen, 2002b)

Jedním z autorů, který se tímto tématem podrobněji zabývá, je K. Jacobsen, která ve své studii *Can Refugees Benefit the State? Refugee Resources and Africal Statebuilding* (2002b) uvádí jednotlivé přínosy uprchlíků.

Mezinárodní humanitární pomoc

Mezinárodní humanitární pomoc můžeme rozdělit na potravinovou a nepotravinovou (Toolkit, 2008). Nepotravinová pomoc zahrnuje materiální zdroje na vznik a fungování samotného uprchlického tábora a personální kapacity, které se starají mimo jiné o zdravotnictví, školství či bezpečnost uprchlického tábora. Potravinová i nepotravinová pomoc se stává součástí obchodování na místním trhu i v okolí (Werker, 2007). Služby, jako je školství či zdravotnictví, jsou často otevřeny také pro hostitelskou komunitu (zmírnění „*grievance threats*“). Dalším přínosem je celkové zlepšení infrastruktury (silnice, kanalizace, nové studny), jež humanitární organizace potřebují k zásobování a fungování tábora, a kterou následně využívají i ostatní. Některé programy mezinárodních organizací jsou zaměřeny na zmírnění negativních environmentálních či zdravotních dopadů přítomnosti uprchlíků. Jde například o integraci služeb uprchlíků s národními službami, které tak posilují kapacity státu (spolupráce NGOs s konžským ministerstvem zdravotnictví na rozvoji zdravotnictví). Dále sem patří rozšíření trhu práce a větší poptávka po službách poskytovaných místní komunitou. Příchod mezinárodních organizací může mít na hostitelskou komunitu i negativní vliv, např. zvýšení nájmu ubytovacích kapacit v důsledku příchodu humanitárních pracovníků (Goma, Demokratická republika Kongo) či zesílení bezpečnostních hrozeb v souvislosti s přítomností zdrojů (viz kapitola 2. 3. 3.). (Jacobsen, 2002b; UNHCR; 2006; Whitaker, 2008)

Ekonomický a lidský kapitál uprchlíků

Uprchlíci si z vlasti přinášejí ekonomické i materiální prostředky, své znalosti, vzdělání a další sociální kapitál, který může obohatit hostitelskou komunitu. Dále se mohou stát potřebnou pracovní silou v zemědělství či svou přítomností zvětšit odbytkový potenciál místním farmářům (Whitaker, 2008). Dlouhodobí uprchlíci mohou dostávat ze zahraničí remittance, jež se následně zapojí do ekonomiky a pomáhají vytvářet mnohá pracovní místa (např. banky či telefonní ústředny v Nairobi). V uprchlických táborech se postupem času vytvoří celá síť služeb jako jsou školy, nemocnice, restaurace, drobné řemeslné dílny, čajovny, aj., které využívají i místní. Pokud jsou uprchlíci volně usídleni mezi komunitou, přispívají svými znalostmi, novými technologiemi, pracovními příležitostmi pro místní, aj. (Jacobsen, 2002b; Werker, 2007)

Na příkladu uprchlických vln z Rwandy a Burundi do Tanzanie B. E. Whitaker (2008) porovnává náklady a přínosy, jež tito uprchlíci do země přinesli. První příliv utečenců na počátku devadesátých let znamenal pro Tanzanii velkou zátěž také proto, že humanitární organizace se prvotně zaměřily pouze na uprchlíky a místní komunitu ignorovaly. Po zajištění prvotních potřeb uprchlíkům a po vybudování místních kapacit mezinárodních organizací se začala rozvíjet i hostitelská komunita. Uprchlíci představovali velký spotřebitelský trh a levnou pracovní sílu a tak se prudce se zvýšila zemědělská produkce i ekonomická aktivita. Mnoho Tanzanců bylo zaměstnáno u humanitárních organizací a založilo si vlastní podniky. Vznikaly různé rozvojové programy, které měly podpořit přímo místní komunitu. Přítomnost uprchlíků, rozvíjející se ekonomika a zemědělství však působila i problémy jako např. degradaci životního prostředí, nemoci, zhoršení bezpečnostní situace, inflaci, nedostatek práce pro tanzanské nádeníky, větší úsilí při shánění dřeva, aj. Po roce 1998 začaly tyto nevýhody převažovat nad přínosy uprchlíků. Mezinárodní organizace kvůli nižšímu financování omezily své projekty a to převážně ty, jež se zaměřovaly na místní komunitu.³² Přetrvávající negativní dopady se následně projeví i ve změně uprchlické vládní politiky.

Uprchlické vlny jsou tedy pro hostitelský stát velkou zátěží, a to zvláště ze začátku. S postupem času se dobrou politikou státu a dostatečnou podporou mezinárodních organizací může tato zátěž změnit ve výhody. Výše uvedené přínosy jsou jen částí potenciálu, který s sebou nese přítomnost uprchlíků, a kterých může vláda využít.³³ V současné době převládá vnímání uprchlíků jako ekonomické či bezpečnostní hrozby, což má vliv na politiku hostitelských států. Zejména v Africe je po uprchlických krizích v devadesátých letech tento postoj patrný.

---

³² Pozornost donorů se obrátila na krize jinde ve světě, rwandští uprchlíci již byli repatriováni a světová veřejnost měla pocit, že tak velkého financování již není potřeba. A to navzdory přetrvávající přítomnosti půl milionu uprchlíků (Whitaker, 2008).

³³ Více o jednotlivých přínosech a možných politikách státu, které by mohly potenciál uprchlíků co nejlépe využít najdete v díle K. Jacobsen *Can Refugees Benefit the State? Refugee Resources and Africal Statebuilding* (2002b).

4. UPRCHLÍK, STÁT, MEZINÁRODNÍ BEZPEČNOST

4. 1. Politizace uprchlické otázky.

Problematika příčin vzniku uprchlických vln i následný pobyt uprchlíků v hostitelských státech byla v minulosti odsouvána do pozadí. V důsledku existence závažnějších bezpečnostních hrozeb, jež vznikaly v bipolárně rozděleném světě, věnovalo mezinárodní společenství malou pozornost vleklým uprchlickým krizím např. v Súdánu či Somálsku. Popřípadě byly tyto krize využívány v boji mezi velmocemi (případ afghánských „*refugee warriors*“). Zanedbávány byly jak bezpečnostní hrozby a zatížení hostitelských států spojené s přílivem uprchlíků, tak i hledání nových přístupů, jež by tyto problémy řešily.

V devadesátých letech, po konci studené války, vypuklo ve světě množství nových ozbrojených konfliktů, které vyhnaly z domovů miliony lidí. Násilné ozbrojené konflikty mající za následek velké uprchlické vlny vznikaly převážně v afrických státech, jako např. Rwanda, Burundi, Libérie či Demokratická republika Kongo. Vnímání těchto krizí jako bezpečnostních hrozeb se zvýšilo v souvislosti s výraznou militarizací uprchlíků a jejich destabilizujícím efektem na okolní státy. Zároveň hostitelské státy s přibývajícím počtem nových utečenců či dlouhodobými uprchlickými krizemi pocítily zvyšující se zátěž na své kapacity a zdroje. V důsledku toho začaly přehodnocovat svou politiku vůči uprchlíkům a přijímat nová restriktivní opatření. V některých afrických státech, které byly v minulosti otevřené a pohostinné, je tato změna zvláště patrná (viz níže - příklad Tanzanie).

V souvislosti s 11. zářím 2001 a „válkou proti teroru“ začali být uprchlíci vnímáni ještě intenzivněji jako hrozba regionální i mezinárodní bezpečnosti. Pozornost se mimo jiné upřela na tzv. „zhroucené státy“, kde mohly beztrestně fungovat teroristické sítě a na uprchlické tábory, jež vytvářely příznivé prostředí pro vznik a podporu fundamentalistických, nacionalistických či jiných teroristických organizací. U.S. Committee for Refugees a European Council on Refugees and Exiles ve své studii z roku 2003 poukazují na to, že i přes zvýšenou potřebu ochrany uprchlíků se v dnešní době vlády snaží spíše migraci kontrolovat. „*Výsledkem je, že napětí mezi právem na hledání azylu a právem státu na kontrolu svých hranic nikdy nebylo větší.*“ (ECRE

a USCR, 2003, str. 7). Znovu se posuzují bezpečnostní témata a ochrana v RPAs. „Mezinárodní uprchlický režim je pod tlakem, bezpečnost a svrchovanost jedinců stejně jako států, jsou ústředním tématem pro další diskuzi.“ (Stepputat, 2004, str. 3).

Využívání uprchlíků jako zdrojů v ozbrojených konfliktech poukazuje na závažnější problém v mezinárodním uprchlickém režimu. Jeho funkčnost je omezena tím, že existuje zásadní rozdíl mezi okolnostmi, při kterém vznikl a formoval zásadní dokumenty i úmluvy a okolnostmi, za kterých musí fungovat dnes. Mezinárodní uprchlický režim s vůdčí rolí UNHCR, jenž se formoval po 2. světové válce byl připraven na situaci, kdy se svět bude skládat z funkčních států a počet uprchlíků, kteří budou hledat politický azyl z důvodů pronásledování bude natolik nízký, že jim bude zajištěna dostatečná ochrana a azyl. Místo toho se ve světě vyskytlo množství slabých a nefunkčních států, náchylných k občanským válkám, ze kterých utíká velké množství obyvatel. Uprchlické krize se staly dlouhodobými a UNHCR ani hostitelské státy již často nejsou schopny uprchlíkům zajistit ochranu. Uprchlický režim s UNHCR je tudíž ochromen a nedostatečně reaguje na nové problémy související s uprchlíky. (Stedman a Tanner, 2003)

Velkým problémem je např. manipulace s uprchlíky i celým režimem³⁴, který často prodlužuje uprchlické krize a snižuje bezpečnost v regionu. (Stedman a Tanner, 2003; Lischer, 2002)

4. 2. Lidská versus národní bezpečnost

V souvislosti s právem jedinců na hledání azylu a právem státu na kontrolu svých hranic se mluví o rozporu priorit při jejich prosazování. Pojem „lidská bezpečnost“ se objevil v první polovině devadesátých let, kdy se mezinárodní organizace (OSN s UNHCR, aj.), nevládní organizace a některé státy (např. Kanada, Norsko, Rakousko) snažily poukázat na nutnost ochrany práv jedinců. Tyto státy a organizace zahrnuly

---

³⁴ Zneužívání humanitární pomoci stranou konfliktu, nábor uprchlíků do extremistických či protivládních skupin, schopnost podporovat uprchlíky v exilu celá desetiletí, závislost na donorech aj.

tento koncept do své domácí a zahraniční politiky ve snaze dostat toto téma do tzv. vysoké politiky³⁵. (Waisová, 2006)

Lidská bezpečnost nadřazuje zajištění bezpečí, potřeb a dalších základních lidských práv jedince vně i uvnitř hranic nad bezpečnost státu. Tento koncept se tak částečně staví do opozice k bezpečnosti a suverenitě státu, jenž staví bezpečnost státu a nenarušitelnost hranic nad bezpečí jedince³⁶. V současné době může být suverenita státu narušena pouze v případě sebeobrany či zajištění kolektivní bezpečnosti a také v případě, že na území státu dochází k rozsáhlému systematickému porušování základních lidských práv (spadá pod vedení Rady bezpečnosti OSN)³⁷.

Toto napětí mezi lidskou a národní bezpečností a mezi suverenitou jednotlivce a státu se může týkat i vztahu mezi uprchlíky a hostitelským státem. Jak jsem již zmínila výše, problematika migrace a uprchlíků se v devadesátých letech přesunula z okrajové do tzv. vysoké politiky a v souvislosti s „válkou proti teroru“ se toto téma stává součástí bezpečnostní politiky státu, tzv. sekuritizace. Kvůli sekuritizaci jsou uprchlíci stále více spojováni se vznikem ozbrojených konfliktů a s přímými i nepřímými bezpečnostními hrozbami, které ohrožují stát. Stát pak přijímá mnohá bezpečnostní a restriktivní opatření, jež mohou zasahovat do lidské bezpečnosti uprchlíků. Závažným důsledkem sekuritizace je např. omezení pohybu uprchlíků v areálu uprchlických táborů či v určených oblastech. (Stepputat, 2004)

Uprchlíkům je tak znemožněno vytváření vlastní strategie k zajištění živobytí, snižuje se jejich sebevědomí, oslabují vazby s okolím a vytváří závislost na humanitární pomoci. Toto vše omezuje suverenitu jedince a porušuje jeho základní lidská práva. (Jacobsen, 2002a)

Ohrožení bezpečnosti státu ze strany uprchlíků nemusí být vždy relevantní. Státy využívají vnímání uprchlíků jako hrozby k zavádění restriktivní politiky někdy i bez toho, aby se uprchlíci do násilí zapojili nebo jinak ohrožovali stát (Stepputat, 2004).

---

³⁵ Současný vývoj mezinárodní politiky odsouvá pokusy upozornit na bezpečnost jedince do pozadí. V souvislosti s „válkou proti teroru“ se např. přijímají protiteroristická opatření, která omezují lidská a politická práva jedinců. (Waisová, 2006)

³⁶ V současné době je koncept národní bezpečnosti rozšířenější.

³⁷ Více informací v dokumentu *Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora*, který je volně stažitelný na českých stránkách OSN; dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/>>.

4. 3. Bezpečnostní břemeno a restriktivní omezení států

V souvislosti s přímými a nepřímými hrozbami uprchlíků a uprchlických táborů se mluví o tzv. bezpečnostním břemenu státu, které zatěžuje hostitelský stát a ohrožuje jeho bezpečnost a dále tzv. „sdílení břemene“ („*burden sharing*“), kdy se mezinárodní společenství a ostatní státy v souladu s principy solidarity a spolupráce na řešení tohoto zatížení podílí.

Koncept „sdílení břemene“ byl poprvé použit v padesátých letech 20. století a definoval tak nutnost rozdělení zodpovědnosti mezi státy při velkém přílivu uprchlíků. Tato mezinárodní spolupráce je zahrnuta i v *Úmluvě o právním postavení uprchlíků* z roku 1951. V průběhu let se vyprofilovaly dva hlavní typy spolupráce. Prvním je finanční pomoc mezinárodního společenství státu hostitelskému (obvykle méně rozvinutý), které se tak, většinou prostřednictvím programů UNHCR, podílí na zajištění péče o uprchlíky. Dalším typem je tzv. přesídlení, kdy dochází k rozptýlení uprchlíků mezi státy. Existují mnohé mechanismy, jak břemena mezi státy dělit. Nejdůležitější kritéria pro rozdělení uprchlíků mezi státy jsou založena na spravedlnosti a výsledku. Systém založený na spravedlnosti se zaměřuje na HDP hostitelské země, velikost jeho území a populaci. Systém založený na výsledku se více zabývá dopady přítomnosti uprchlíků, a to např. vlivem na etnické složení či bezpečnost regionu. (Boswell, 2003)

V současné době se však realizace konceptu „sdílení břemene“ jeví jako málo efektivní a mnoho hostitelských států má pocit, že mezinárodní společenství neplní své závazky dostatečně. Toto je patrné zvláště v rozvojových státech, kde se podle UNHCR (2006) nachází více než dvě třetiny světové populace uprchlíků. Jde často o státy s vlastními ekonomickými, politickými či sociálními problémy, jež samy nejsou schopné řešit potřeby svých občanů. Příliv velkého množství uprchlíků s sebou přináší mnoho problémů, které mohou bez dostatečné mezinárodní podpory narušit již tak slabé kapacity či bezpečnost země. Proto se tyto státy brání restriktivními opatřeními. Ta mohou omezovat pohyb uprchlíků, jejich ekonomickou samostatnost či dokonce porušovat jejich základní lidská práva. Některá konkrétní opatření uvádí F. Stepputat (2004): uprchlíci nemají povolení k pohybu mimo vyznačený prostor nebo se mohou pohybovat pouze po táboře; mají omezená pracovní povolení; nemohou vlastnit půdu; nemají politická a občanská práva; mnozí nemají jasný legální statut. Vyspělé státy zase zpřísňují kontroly na hranicích, omezují vydávání víz a povolení k trvalému pobytu, aj.

S odvoláním na předchozí kapitoly, je Tanzanie jedním ze států, které změnilu politiku vůči uprchlíkům v důsledku nedostatečného zapojení mezinárodního společenství do uprchlické krize. V krátkosti zde shrnu tento vývoj podle studie B. E. Whitaker (2008). Tanzanie byla dlouhou dobu pohostinným hostitelským státem. Od roku 1993 však v důsledku různých ozbrojených konfliktů přijala 1,3 milionu uprchlíků z Rwandy, Burundi a Demokratické republiky Kongo. S přetrvávající krizí se politika vůči uprchlíkům stávala méně příznivou a posléze začala tanzanská vláda zavádět restriktivní opatření, jako např. uzavírání hranic, nucené repatriace či zatýkání. Tuto změnu způsobily jak bezpečnostní faktory (necht' zapojit se do regionálního konfliktu), tak pokles finančních prostředků poskytovaných mezinárodním společenstvím. Nevýhody tudíž převážily nad výhodami a uprchlíci se stali pro stát zátěží. Dalšími státy, jež postihl pokles finančních prostředků na operace spojené s uprchlíky jsou Keňa, Guinea, Uganda, aj.

Také vyspělé země začaly po konci studené války omezovat a zpříšňovat svou imigrační politiku vůči uprchlíkům i dalším migrantům. Vlády začaly mít pocit, že s jejich příchodem roste tlak na sociální systém a vzácné zdroje (jako je práce, bydlení, vzdělání) a tím dochází k napětí mezi nimi a místními obyvateli. Navíc po 11. září 2001 začali být migranti (cizí národnosti, členové etnických minorit) vnímáni jako potencionální nebezpečí pro národní bezpečnost (UNHCR, 2006). Proto se vlády těchto zemí snaží vytvářet nové přístupy k řešení ochrany uprchlíků, aniž by tito museli vstoupit na jejich území (viz kapitola 4. 4. 3.). Někteří kritici tohoto přístupu však místo „sdílení břemene“ mluví o tzv. „burden shifting“, kdy se vyspělé státy toto politicky citlivé téma snaží „přehodit“ na státy rozvojové (Boswell, 2003).

4. 4. Snahy o řešení uprchlické otázky

V reakci na dlouhotrvající uprchlické krize a v návaznosti na myšlenku „sdílení břemene“ vyvinulo mezinárodní společenství několik řešení. Pod vedením UNHCR vznikl koncept „*ladder of options*“, jenž se zabývá především bezpečností a reaguje na přímé bezpečnostní hrozby spojené s uprchlíky. Další návrhy podporující trvalá řešení zahrnují tzv. dobrovolnou repatriaci, integraci uprchlíků v zemi prvního azylu a přesídlení do třetí země. Kromě UNHCR se řešením uprchlické otázky zabývají také vyspělé státy, které tak chtějí omezit příchod uprchlíků na své území ze země prvního

azyly a navrhují tzv. ochranu v regionu původu. UNHCR nasbíral za dobu své existence mnoho zkušeností a je brán jako hlavní organizace zabývající se uprchlíky. Navzdory občasným selháním a omezenému úspěchu při trvalém řešení uprchlické otázky má vysokou podporu veřejnosti, států i jiných donorů.

V této části práce se podrobněji zaměřím na uprchlické programy UNHCR a vyspělých států.

4. 4. 1. „Ladder of options“

Stále více RPAs mělo v devadesátých letech 20. století problémy se zvýšenou militarizací uprchlických táborů, s infiltrací „*refugee warriors*“ a vyšším počtem ozbrojených konfliktů. Pro hostitelské státy, mezinárodní organizace a další aktéry bylo stále těžší zajistit uprchlíkům i sobě bezpečnost.

Uprchlíci mají podle *Úmluvy o právním postavení uprchlíků* právo na civilní a humanitární charakter azylu i oblastí, které obývají. To zahrnuje i odzbrojení a demobilizaci ozbrojených exilových skupin, zabránění šíření zbraní mezi uprchlíky, ochranu uprchlíků před útoky a zavražďováním, separaci ozbrojenců a válečných zločinců. Jedním z předních konceptů, kterým se mezinárodní společenství snaží tyto závazky plnit je tzv. „*ladder of options*“, jenž vznikl 1998 pod vedením UNHCR jako reakce na rwandskou krizi. Ten popisuje řadu možných a ideálních multilaterálních reakcí na eskalující násilí. (UNHCR 2006)

V souvislosti s tímto konceptem vznikla rezoluce Rady bezpečnosti OSN (1208, v roce 1998), jež znovu zdůraznila prvořadou roli hostitelského státu při zajišťování bezpečnosti a humanitárního charakteru uprchlických táborů i RPAs (Stepputat, 2004). Pokud nejsou státy schopné své závazky plnit či pro ně představují velkou zátěž, nastupuje v souladu s principy „sdílení břemene“ mezinárodní společenství a „*ladder of options*“ (UNHCR 2000b).

Koncept „*ladder of options*“³⁸ definuje tři stupně ohrožení bezpečnosti a jim odpovídající stupně reakce. Mírný stupeň zahrnuje preventivní a nápravné kroky, které vytvářejí lepší prostředí pro spolupráci. Jsou budovány kapacity v oblasti bezpečnosti či posilovány právní služby v hostitelském státě. Střední stupeň zahrnuje mezinárodní

---

³⁸ Podrobnější informace k tomuto konceptu naleznete na stránkách UNHCR (např. UNHCR, 2000b), studiích F. Stepputata (2004) či J. Milnera (2000).

podporu národních bezpečnostních složek, rozmístění monitorujících a dohlížejících misí (pozorovatelé, mezinárodní policejní sbory), jež podávají zprávy OSN. Nejvyšší stupeň počítá s použitím regionálních či mezinárodních vojenských sil při masivním přemístění obyvatelstva z konfliktní oblasti a dochází k němu jen za výjimečných okolností a po schválení Radou bezpečnosti OSN (podle článku VII. – Akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných³⁹). V rámci mandátu mohou být např. „*refugee warriors*“ separováni od ostatních uprchlíků, bojovníci odzbrojeni a demobilizováni, kontrolovány hranice, zajišťována bezpečnost uprchlických táborů a výcvik místních ozbrojených složek. Na tomto stupni řešení se již nemůže podílet UNHCR ani jiné humanitární organizace, protože mají mandát pouze pro civilní operace. (Stepputat, 2004; UNHCR, 2006; Milner, 2000)

Toto nejvyšší řešení má pozitivní i negativní důsledky. V případě uprchlických táborů narušuje přítomnost cizích vojenských jednotek jejich civilní a humanitární charakter a může zvýšit riziko napadení nepřátelskými ozbrojenými složkami. Na druhou stranu však může přítomnost dobře vyzbrojených a vycvičených jednotek zvýšit bezpečnost táborů a odradit případné útočníky. Za úspěšnou je považována např. mise do Libérie v roce 2003. (UNHCR, 2006)

Koncept „*ladder of options*“ je brán jako „krok kupředu“ při snižování přímých bezpečnostních rizik uprchlických táborů a též při dělení zodpovědnosti mezi hostitelským státem a mezinárodním společenstvím. Mnozí autoři, jež se tímto tématem zabývají však považují tento koncept za příliš teoretický nebo za pouhý začátek následné spolupráce. F. Stepputat (2004) konceptu vytýká nedostatky v analýze konfliktu a prevence konfliktu. J. Milner (2000) vnímá nejvyšší stupeň za kontroverzní a obtížně realizovatelný, neboť musí být naplněn článek VII. Charty OSN. Zároveň konceptu vytýká nedostatečné pokrytí bezpečnostního břemene, zvláště takového, které vzniká při nepřímých hrozbách spojených s uprchlíky (viz. kapitola 3. 2.).

---

³⁹ Celé znění tohoto článku obsahuje publikace *Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora*, která je volně stažitelná na českých stránkách OSN; dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/>>.

4. 4. 2. Trvalá řešení

Mezi trvalá řešení, jež mají za úkol ukončit potřebu mezinárodní ochrany pro uprchlíky a jejich závislosti na humanitární pomoci, patří dobrovolná repatriace, integrace v zemi prvního azylu nebo přesídlení do třetí země. V průběhu studené války se využívala převážně integrace a přesídlení. Repatriace začala být aktuální až v letech osmdesátých a zvláště pak devadesátých, kdy se změnil charakter uprchlických vln. Místo malého počtu politických uprchlíků přicházelo velké množství uprchlíků z chudých oblastí. V dnešní době většina států bere následnou repatriaci jako nejlepší a často jediné možné řešení přítomnosti uprchlíků na svém území. (Stepputat, 2004; UNHCR, 2006)

Novému vývoji se přizpůsobuje i UNHCR, který roku 2003 vydal dokument „*Convention Plus*“. V něm se snaží zefektivnit trvalá řešení a tím uprchlíkům zajistit lepší ochranu, státům pak spravedlivější „sdílení břemene“ jejich přítomnosti a též zvýšit kapacity států pro přijímání uprchlíků. „*Convention Plus*“ obsahuje tři přístupy k trvalému řešení: „rozvojová pomoc uprchlíkům“ (DAR); „4R – což je repatriace, reintegrace, rehabilitace (obnova)“ a „rekonstrukce; rozvoj prostřednictvím integrace do místních komunit“ (DLI). Tento systém klade důraz především na zvyšování samostatnosti uprchlíků a tím se snaží zlepšit jejich přípravu na trvalá řešení. Problematické jsou zvláště dlouhodobé uprchlické krize, kdy jsou uprchlíci na pomoci závislí i několik let. (UNHCR, 2003)

V literatuře, s níž jsem pracovala, jsou uváděny i další možné přístupy k trvalým řešením uprchlických krizí, zásadní předpoklady k jejich implementaci či návrhy na změnu nového systému zefektivňující trvalá řešení od UNHCR.

Rozvojová pomoc uprchlíkům (DAR)

Lidé prchající před ozbrojeným konfliktem jsou jednou z nejzranitelnějších skupin, která přišla o své živobytí, většinu majetku a má narušené tradiční i rodinné vazby. Přesto přicházejí tito uprchlíci do hostitelské země s velkým kapitálem, a to jak lidským, tak materiálním. UNHCR stejně jako autoři Jacobsen (2002b) či Crisp (2002) poukazují na jejich značný potenciál, který hostitelské státy neumí dostatečně využít. A to zvláště v případě nedostanou-li uprchlíci příležitost zapojit se do společnosti, mají omezená práva pohybu, vzdělání nebo si vytvoří závislost na humanitární pomoci.

Hlavní myšlenkou programu DAR je proto posílení samostatnosti uprchlíků a nahrazení humanitární pomoci pomocí rozvojovou. DAR je založen na podpoře budování kapacit, rozvoji sociálních služeb, plánování a vytváření výdělečných aktivit pro uprchlíky i místní komunitu. Toto by mělo probíhat s pomocí mezinárodních programů i hostitelských států. DAR by měl být použit především v případě dlouhodobých uprchlických krizí a finanční prostředky potřebné na jeho rozvoj by měly přicházet navíc k základní podpoře, kterou hostitelský stát dostává. (UNHCR, 2003) Příkladem probíhajících programů uskutečněných na základě „rozvojové pomoci uprchlíkům“ je dánská podpora súdánských uprchlíků v Ugandě či japonská podpora somálských uprchlíků v Etiopii. (UNHCR, 2006)

Přes pozitivní dopady tohoto konceptu se autor F. Stepputat (2004) zamýšlí nad opakujícími se problémy, jež doprovázejí přechod mezi humanitární a rozvojovou pomocí. Problematický může být např. rozvoj sociální infrastruktury či komunitních služeb, které jsou založeny na dobrovolnické práci. Zapojení uprchlíků je často nízké z důvodů tzv. „nákladů ušlých příležitostí“⁴⁰. Programy DAR jsou také často dlouhodobé a pro donory velice finančně náročné. Další problémy mohou vznikat při omezení humanitární pomoci a současně špatně naplánovaných aktivitách pomoci rozvojové. Tento stav snižuje důvěru uprchlíků v rozvojové programy a nejvíce poškozují zranitelné skupiny. Betts (2005) dále uvádí, že tento koncept selhává při překonávání restriktivních omezení státu, hlavně v případě volného pohybu uprchlíků.

Pokud jsou programy DAR úspěšné, připraví uprchlíky na každou ze tří trvalých řešení: dobrovolnou repatriaci, integraci uprchlíků v zemi prvního azylu a přesídlení do třetí země.

Dobrovolná repatriace

Návrat do vlasti je nejlepším trvalým řešením zvláště pro uprchlíky, kteří opustili svou zemi v důsledku ozbrojeného konfliktu. Často se však domovský stát i po skončení bojů potýká s bezpečnostními, ekonomickými či sociálními problémy a nemá dostatečné kapacity navrátilce přijmout. Proto v souvislosti s ukončením ozbrojeného konfliktu a následnou repatriací vytvořil UNHCR nový přístup „4R - repatriace, reintegrace, rehabilitace (obnova), rekonstrukce“. Ten se snaží se tyto procesy propojit. Pomáhá najít dlouhodobá řešení, posilovat instituce, snižovat chudobu, aj. Snaží se tak vytvořit v zemi

---

⁴⁰ Uprchlíci zapojením do dobrovolné práce mohou ztrácet příležitosti v hledání jiných výdělečných aktivit.

původu prostředí, jež by zabránilo masovým odchodům uprchlíků, a které by usnadňovalo jejich trvalý návrat. Základem tohoto přístupu je spolupráce mezi vládami a humanitárními a rozvojovými organizacemi. Patří mezi nejméně kontroverzní trvalá řešení, protože zahrnuje dobrovolnou repatriaci do země původu (ta je málokdy proti) a postkonfliktní rekonstrukci. (UNHCR, 2003)

Přístup 4R byl použit např. v Libérii, kde UNHCR od roku 2004 organizoval návrat přibližně 320 tisíc liberijských uprchlíků z okolních zemí. Kvůli usnadnění repatriace vzniklo okolo třiceti komunitních projektů (oprava infrastruktury, vodních zdrojů, kanalizace či rozvoj sociálních struktur), na kterých navrátilci participovali. Další projekty probíhaly např. v Eritreji, Sierra Leone, Afghánistánu. (UNHCR, 2006)

S kritikou přichází například Robert Muggah (2006), jenž upozorňuje na neuspokojivé výsledky přístupu 4R při repatriaci v Eritreii či Sierra Leone. Podle jeho názoru selhal především v důsledku nedostatečné spolupráce a komunikace mezi jednotlivými aktéry, špatné koordinace aktivit, nepřipravenosti personálu a kvůli malým finančním zdrojům. Pokud by měl být tento přístup skutečně trvalým řešením, měl by UNHCR podpořit větší zapojení a kooperaci hostitelských států, mezinárodních finančních institucí (lepší financování), dalších organizací OSN, nevládních organizací i soukromého sektoru.

Integrace

Pro ty uprchlíky, kteří se nemohou nebo nechťejí vrátit do vlasti je další možností trvalého řešení integrace v zemi prvního azylu. UNHCR (2003) v rámci tohoto řešení vytvořila přístup „rozvoj přes integraci do místních komunit“ (DLI). Tento přístup vychází z rozvojové pomoci uprchlíkům a je opět úzce spojený se spoluprací vlád, humanitárních i rozvojových organizací. DLI představuje možnost, ne povinnost hostitelského státu. Pokud ji využije, může přinést uprchlíkům i hostitelské komunitě prospěch a rozvoj.

První částí integrace je ekonomická složka, jež podporuje samostatnost uprchlíků a jejich následné zapojení do ekonomického rozvoje země. Další je společenská a kulturní složka, jež se snaží začlenit uprchlíky do místní komunity a zlepšovat vztahy mezi nimi. Poslední částí je právní složka, kdy uprchlíci dostávají srovnatelná práva jako občané hostitelského státu.⁴¹ Celý proces by měl vyústit v získání trvalého pobytu

---

⁴¹ Jde např. o právo na svobodu pohybu, právo na přístup ke vzdělání, právo požívat veřejné služby a podpory, právo získat a vlastnit majetek, možnost založit rodinu, aj. (UNHCR, 2003)

či občanství země azylu. Příkladem země, která úspěšně zahrnuje DLI přístup do své politiky je Zambie, která tak chce integrovat angolské uprchlíky.⁴² (UNHCR, 2006)

V současné době je tento přístup hostitelskými vládami v důsledku obav z velkého zatížení státu spíše odmítán.

Přesídlení

V případě přesídlení se jedná o dobrovolné přemístění uprchlíků ze země prvního azylu do třetích zemí, které k tomu daly souhlas a zavázaly se k poskytnutí trvalého pobytu. Přesídlení bylo za studené války nejpreferovanější trvalé řešení. Jednalo se např. o ugandské uprchlíky za vlády Idi Amina, chilské za vlády Pinocheta či vietnamské za války ve Vietnamu. Přesídlení má tři hlavní funkce. Nejstarší funkcí je přesídlení jako druh mezinárodní ochrany pro jednotlivé uprchlíky. Druhou funkcí je trvalé řešení uprchlické otázky a třetí je „sdílení břemene“ a s tím související spoluzodpovědnost států. Mezi státy s nejvyšším počtem přesídlených je např. Kanada, Spojené státy americké, Austrálie, z EU (Dánsko, Finsko, Irská republika, Nizozemsko, Portugalsko, Švédsko a Británie), Norsko aj. Nejčastějšími přesídlenými jsou uprchlíci z Libérie, Somálska či Etiopie. (UNHCR, 2006)

Podle UNHCR (2006) je dlouhodobě nejvhodnějším řešením problematiky uprchlíků dobrovolná repatriace. V případě, že není možné vrátit uprchlíky domů, je nutné zahájit programy na integraci do místní komunity a na rozvoj hostitelského státu. Pokud se uprchlík necítí bezpečně ve své vlasti ani v hostitelském státě může dojít k přesídlení do třetích států (dnes spíše výjimečné řešení). UNHCR pracuje na vytvoření co nejefektivnějších trvalých řešení již od svého založení a repatriace, integrace a přesídlení jsou jejich základem. Také nástroje jako jsou DAR, DLI či 4R, které UNHCR definoval roku 2003 staví na dlouhodobých zkušenostech a konkrétních případech. Těmito nově definovanými nástroji se tak snaží vyplnit dlouhodobý závazek k rozvoji RPAs, propojení humanitární a rozvojové pomoci, efektivnější koordinaci mezi agenturami OSN a zlepšování pozice uprchlíků a jejich vztahů s hostitelskou komunitou.

---

⁴² Tomuto projektu však ještě chybí nezávislá evaluace, která by jeho úspěšnost potvrdila (Betts, 2005).

Další přístupy k trvalým řešením

Mezi autory, kteří se zabývají řešením uprchlické otázky patří např. F. Stepputat, K. Jacobsen, J. Crisp.

Podle Steppuarta (2004) a K. Jacobsen (2002a) je nejefektivnějším nástrojem k dosažení těchto cílů podpora uprchlíků hostitelskou vládou a dostatečné finanční zdroje od donorů. Důležité pro zajištění vlastního živobytí jsou volný pohyb v regionu, poskytnutí osobních dokumentů, přístup k právnímu systému a sociálním službám, zajištění bezpečnosti, právo vlastnit majetek a se zapojit do obchodu. Problém nastává pokud se jedná o regiony se špatnou bezpečnostní situací a kde vlády těchto států nejsou schopny zajistit základní služby ani svým vlastním občanům.

K zajištění těchto podmínek doporučuje Steppuart (2004) poskytovat dodatečné finanční zdroje na specifické rozvojové programy v RPAs, jež stojí mimo DAR a podporují například rozvoj trhu. Dále pak navrhuje zmapovat mobilitu uprchlíků i jejich životní strategie a ty dále implementovat při vytváření programů na rozvoj trvalých řešení.

K. Jacobsen (2002a) z trvalých řešení preferuje integraci v hostitelské zemi. Pomocí programů donorů, které využívají dovedností uprchlíků a vytvářejí příjmy („*income-generating programs*“ - IGPs) se mohou uplatnit např. v zemědělství, řemesle, obchodu, či jiných aktivitách, posílit tak svoji samostatnost a přispět k rozvoji regionu. V rámci IGPs mohou uprchlíci zdarma získat peníze, vybavení a materiál. Patří sem i méně využívaná podpora pomocí mikropůjček⁴³.

J. Crisp (2002) v souvislosti s dlouhodobými uprchlickými krizemi zdůrazňuje roli mezinárodního společenství, které by se mělo o tyto situace více a dlouhodoběji zajímat. Zvláště je potřeba řešit ozbrojené konflikty, jež jsou často příčinou uprchlických vln či navrhopvat nová alternativní řešení, která by na tyto situace reagovala. Problémem UNHCR je podle něj nedostatečná pružnost a neschopnost implementovat do svých programů nové principy či reagovat na rozdílné uprchlické situace. Proto by se mezinárodní společenství mělo intenzivněji zapojit a dále hledat nová řešení problematiky uprchlíků.

---

⁴³ Více o programech IGPs a jiných formách podpory soběstačnosti uprchlíků naleznete v díle K. Jacobsen, *Livelihoods in Conflict* (2002a)

4. 4. 3. Ochrana v oblastech původu

V souvislosti se snahou omezit příliv uprchlíků do rozvinutého světa podporují vyspělé státy strategii tzv. „ochrany v oblastech původu“ („*protection in regions of origin*“). Ta je založena na principu nalezení bezpečného útočiště s přijatelnými životními podmínkami co nejbližší hranic s vlastní uprchlíků. V případě její úspěšné realizace by tak měla zabránit uprchlíkům podnikat nákladné a často nebezpečné cesty do vzdálených zemí. (ECRE, 2005)

Existuje množství návrhů, jak udržet uprchlíky v oblastech původu. Může se jednat o mírná řešení jako je poskytování dodatečných finančních zdrojů státům prvního azylu či vytváření tzv. bezpečných oblastí („*safe havens*“) na ochranu prchajících před ozbrojeným konfliktem. Další návrhy doporučují vytvoření chráněných zón („*internationally protected areas*“), které si od hostitelských zemí pronajme OSN nebo skupina států a bude je spravovat. (Boswel, 2003)

O způsobu „ochrany v oblasti původu“ se stále diskutuje a vzniká množství návrhů jak na půdě OSN, EU, tak mezi dalšími vyspělými státy.

Tato strategie může přinášet i další výhody. Díky „ochraně v oblastech původu“ se sníží náklady rozvinutých zemí na sociální a azylový systém. Tyto ušetřené prostředky se pak následně mohou použít pro financování rozvojové spolupráce, ze které budou mít prospěch uprchlíci i hostitelské státy. Uprchlíci, jež se mohou ubytovat v oblastech původu se po skončení pronásledování či násilí spíše vrátí zpět do vlasti a také jejich repatriace bude méně nákladná než kdyby se vraceli ze vzdálenějších oblastí. Uprchlíci tím neztrácejí možnost žádat o azyl v rozvinutých oblastech. Ti, kteří mají oprávněné obavy z pronásledování v oblastech původu nebo patří mezi zranitelné či znevýhodněné skupiny mohou být zařazeni do programů přesídlení (viz. kapitola 4. 4. 2.). (Crisp, 2003)

Kromě výhod, které vidí rozvinuté státy v této strategii, uvádí J. Crisp (2003) jisté pochyby o její realizaci a jejích kladných dopadech. V některých méně vyspělých a málo bezpečných regionech, jež mají na svém území vysoký počet uprchlíků (Uganda, Keňa, Tanzanie) se zdá významnější rozvoj díky dodatečně ušetřeným financím od rozvinutých států nepravděpodobný (pokud by jim tyto zdroje vůbec poskytnuty byly). Stejně tak přetvoření částí těchto regionů na bezpečná místa připravená pro ekonomický rozvoj uprchlíků i místních. Tato strategie bude mít jen omezený vliv také na ty uprchlíky, kteří se kromě ochrany snaží vylepšit svou ekonomickou situaci pobytem ve

vyspělých zemích. Globalizace a jevy s ní spojené, jako je přístup k informacím, vytváření mezinárodních sítí, dopravní propojenosti, aj. činí migraci mnohem jednodušší. Zároveň rozdíly mezi ekonomickou či bezpečnostní situací vyspělého a rozvojového světa budou vždy lákat jisté množství uprchlíků.

ZÁVĚR

Hlavním záměrem mé práce bylo poskytnout základní informace o možných hrozbách spojených s uprchlíky a uprchlickými tábory, analyzovat jejich příčiny a následky na základě širších politických a ekonomických souvislostí a nastínit možnosti jejich řešení.

Problematika vnímání uprchlických táborů i samotných uprchlíků jako bezpečnostních hrozeb je značně komplexní. Existuje mnoho faktorů, jež způsobují, že se uprchlický tábor stane skutečně hrozbou. Je to především umístění tábora v konfliktní nebo nestabilní oblasti s nedostatečnou vzdáleností od hranic či ohniska konfliktu a jeho zvýšená militarizace. K posilování bezpečnostních rizik přispívá také to, že tábor působí jako skladiště „vzácných zdrojů“ pro různé ozbrojené jednotky a v některých případech i pro hostitelský stát. V této souvislosti odborníci diskutují nad mírou přispění mezinárodních humanitárních organizací k posilování konfliktů jako důsledku zneužívání humanitární pomoci pro válečné účely.

V první části práce jsem shrnula polemiku autorů nad vhodností přednostního využívání táborů před volným usazováním uprchlíků v hostitelském státě. Zastánci volného usazování vidí největší přednosti v minimalizaci výše uvedených faktorů způsobujících bezpečnostní hrozby, v podpoře soběstačnosti uprchlíků a snížení jejich závislosti na pomoci. V některých případech se však samotným uprchlíkům může tábor jevit jako lépe materiálně zaopatřená a bezpečnější základna k životu. V současné době preferují vlády hostitelských států co nejrychlejší repatriaci uprchlíků, a proto se snaží omezovat jejich volné usazování, neboť to následnou repatriaci znesnadňuje. Přestože je diskuze o alternativních způsobech osídlení podstatná, uprchlické tábory jsou a ještě dlouho budou nejtýpčtějším způsobem asistovaného osídlení. Je proto důležité snažit se najít co nejlepší způsob jejich ochrany, aby se rizika s nimi spojená minimalizovala.

V další části práce jsem se zaměřila na vymezení přímých a nepřímých bezpečnostních hrozeb a jejich příčin na příkladu afrického regionu, zvláště oblasti Velkých jezer. Ne všechny faktory způsobující bezpečnostní hrozby souvisí s existencí uprchlického tábora. Důležitější, zvláště pokud jde o přímé bezpečnostní hrozby, je politické klima v hostitelském státě. Jejich riziko je mnohem vyšší ve slabém státě, jenž není schopen zajistit základní služby ani svým občanům nebo v zemi, která chce pobyt uprchlíků zneužít pro své vlastní politické či ekonomické účely. Nepřímé hrozby se

týkají spíše samotných uprchlíků, jež svou přítomností mohou vyvolat či zhoršit již existující napětí v hostitelském státě. V případě těchto rizik má zásadní vliv skladba etnických, kulturních či náboženských skupin mezi uprchlíky a hostitelskou komunitou. Další příčiny nepřímých hrozeb se zakládají na možném ohrožení sociální, ekonomické nebo environmentální stability a následně bezpečnosti hostitelského státu. Uprchlíci nejsou jen pasivními příjemci pomoci, ale snaží si zajistit živobytí sami a v důsledku toho může mezi nimi a místními docházet k soupeření o pracovní příležitosti či „vzácné zdroje“.

K přímým i nepřímým bezpečnostním hrozbám jsou náchylné zvláště chudé a nestabilní regiony, jako je Afrika či části Asie. Zde se navíc vyskytuje největší podíl světové populace uprchlíků.

Uprchlíci neznamenají pro hostitelský stát pouze bezpečnostní břemeno, jejich přítomnost má i pozitivní aspekty. Humanitární pomoc, ekonomické zdroje a lidský kapitál, které se do země s uprchlíky dostanou, mohou přispět k rozvoji jednotlivých oblastí, k větší prosperitě místních obyvatel a budování kapacit státu. Míra využití tohoto potenciálu závisí na schopnostech státu spravovat a využívat tyto zdroje.

V závěrečné kapitole jsem analyzovala problematiku uprchlíků a uprchlických táborů v rámci globálního kontextu. Vývoj vnímání uprchlíků jako hrozby se v průběhu let měnil. Za studené války bylo toto téma na okraji zájmu, v devadesátých letech pak začalo v souvislosti se vzrůstající militarizací táborů vstupovat do širšího povědomí. Přesto měla většina států pocit, že se jich tento problém netýká. Zlom přišel po 11. září 2001, kdy si svět uvědomil, že i vzdálená ohniska konfliktů a nestability mohou zasáhnout vyspělé země. Problematika uprchlíků a uprchlických táborů jako hrozby regionální i mezinárodní bezpečnosti se tak dostala do tzv. „vysoké politiky“ a ovlivnila přístup vlád k této otázce. Některé státy začaly přijímat restriktivní opatření, jež posilují národní bezpečnost, avšak mohou zasahovat do lidské bezpečnosti uprchlíků. Mnohé restrikce jsou zaváděny také v důsledku obav z nadměrné zátěže kapacit státu. Mezinárodní společenství se v rámci solidarity zavázalo podílet se na tomto zatížení. V současné době však neplní tento závazek dostatečně. V souvislosti s „ochranou v oblasti původu“ se dokonce mluví o „*burden shifting*“, kdy se vyspělé státy snaží přenést zodpovědnost za uprchlíky na státy rozvojové.

Věnuji se též způsobům řešení problematiky bezpečnosti uprchlických táborů a uprchlické otázky. Návrhy přicházejí od mezinárodních organizací, států i odborníků. Zásadní roli zde však hraje UNHCR, jenž během svého téměř šedesátiletého působení

vyvinul množství více či méně úspěšných návrhů. V současné době se klade důraz především na rozvoj samostatnosti a soběstačnosti uprchlíků v rámci rozvojových projektů, které by je podpořily v jednom z trvalých řešení.

O problematice uprchlíků se v poslední době hodně diskutuje. Domnívám se, že jsou většinou spojováni s negativními jevy a problémy, které jejich přítomnost doprovází. Jak vyplývá z mé práce, uprchlíci a uprchlické tábory s sebou skutečně nesou velké bezpečnostní riziko, zvláště v méně stabilních oblastech. V současnosti však přes veškeré snahy humanitárních organizací zůstává větší část zátěže na bedrech hostitelských států. Myslím si, že mezinárodní společenství zatím nedostatečně reaguje na důsledky uprchlických krizí, jež mohou destabilizovat celé regiony a následně tak ovlivnit mezinárodní bezpečnost. Po zkušenostech z 11. září 2001 víme, že se nás mohou dotknout i vzdálené konflikty. Uprchlickým krizím by proto měla být věnována větší pozornost a to nejen jejím důsledkům ale i příčinám jejich vzniku.

SEZNAM LITERATURY

ADELMAN, H. Why Refugee Warriors are Threats. *The Journal of Conflict Studies* [online]. 1998, vol. XVIII, no. 1 [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.unb.ca/Texts/JCS/bin/get.cgi?directory=SPR98/&filename=adelman.html#1>>

ADISA, J. Rwandan Refugees and Environmental Strategy in the Great Lakes Region. A Report on the Habitat/UNEP Plan of Action. In: ZETTER, R. (ed). The Rwandan Emergency: Causes, Responses, Solutions?. *Journal of Refugee Studies* [online]. 1996, vol. 9, no. 3 [cit. 2009-03-18]. Dostupný z WWW: <<http://jrs.oxfordjournals.org/content/vol9/issue3/index.dtl>>.

AKUF [online]. [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.sozialwiss.uni-hamburg.de/publish/Ipw/Akuf/>>.

Answers.com [online]. [cit. 2009-01-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.answers.com/topic/legitimacy>>.

BETTS, A. International Cooperation Between North and South to Enhance Refugee Protection in Regions of Origin. *Refugee Studies Centre* [online]. 2005, Working Paper no. 25 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.rsc.ox.ac.uk/PDFs/RSCworkingpaper25.pdf>>.

BLACK, R. Putting refugees in camps. *Forced Migration review* [online]. 1998, no. 2, pp. 4-8 [cit. 2009-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900SID/RMOI-6REUWJ?OpenDocument&Click=>>>.

BOSWELL, C. Burden-sharing in the New Age of Immigration. *Migration Information Source* [online]. 2003 [cit. 2009-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=173>>.

BROOKS, E. E. 'From the frying pan into the fire': a case study of Rwandan refugees. *International Social Work* [online]. 1998, vol. 41, no. 4 [cit. 2008-01-20]. Dostupný z WWW: <http://isw.sagepub.com/cgi/pdf_extract/41/4/499>.

CARAYANNIS, T. The Complex Wars of the Congo: Towards a New Analytic Approach. *Journal of Asian and African Studies* [online]. 2003, vol. 38, no. 2-3, pp. 232-255 [cit. 2009-01-20]. Dostupný z WWW: <<http://jas.sagepub.com/cgi/content/abstract/38/2-3/232>>.

CRISP, J. No Solutions in Sight: the Problem of Protracted Refugee Situations in Africa. *The Center for Comparative Immigration Studies* [online]. 2002, Working Paper no. 68 [cit. 2009-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.ccis-ucsd.org/publications/wrkg68.pdf>>.

CRISP, J. Refugee Protection in Regions of Origin: Potential and Challenges. *Migration Information Source* [online]. 2003 [cit. 2009-04-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=182>>.

CRISP, J.; JACOBSEN, K. Refugee camps reconsidered. *Forced Migration review* [online]. 1998, no. 3, pp. 27-30 [cit. 2009-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900SID/RMOI-6REUMW?OpenDocument>>.

DOWTY, A.; LOESCHER, G. Refugee Flows as Grounds for International Action. *International Security* [online]. 1996, vol. 21, no. 1, pp. 43-71. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/2539108>>.

ECRE. *Guarding Refugee Protection Standards in Regions of Origin* [online]. 2005 [cit. 2009-04-15]. Dostupný z WWW: <http://www.ecre.org/resources/Policy_papers/260>.

ECRE; USCR. *Responding to the Asylum and Access Challenge: An Agenda for Comprehensive Engagement in Protracted Refugee Situations* [online]. 2003 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.ecre.org/resources/Policy_papers/357>.

Forced Migration Online. *Scope of Questions* [online]. [cit. 2009-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.forcedmigration.org/guides/fmo021/fmo021-1.htm>>.

HARPVIKEN, K. B. From 'Refugee Warriors' to 'Returnee Warriors': Militant Homecoming in Afghanistan and Beyond. *Global Migration and Transnational Politics* [online]. 2008, Working Paper no. 5 [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: <http://cgs.gmu.edu/publications/gmtpwp/gmtp_wp_5.pdf>.

HARRELL-BOND, B. Camps: literature review. *Forced Migration review* [online]. 1998, no. 2, pp. 22-23 [cit. 2009-01-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR02/fmr2full.pdf>>.

JACOBSEN, K. A Framework For Exploring the Political and Security Context of Refugee Populated Areas. *Refugee Survey Quarterly* [online]. 2000, vol. 19, no. 1, pp. 3-22 [cit. 2009-01-14]. Dostupný z WWW: <<http://rsq.oxfordjournals.org/cgi/content/citation/19/1/3>>.

JACOBSEN, K. Can Refugees Benefit the State? Refugee Resources and African Statebuilding. *Journal of Modern African Studies* [online]. 2002a, vol. 40, no. 4, pp. 577-596 [cit. 2009-03-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/3876026>>.

JACOBSEN, K. Factors Influencing the Policy Responses of Host Governments to Mass Refugee Influxes. *International Migration Review* [online]. 1996, vol. 30, no. 3, pp. 655-678. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/2547631>>.

JACOBSEN, K. Livelihoods in Conflict: The Pursuit of Livelihoods by Refugees and the Impact on the Human Security of Host Communities. *International Migration* [online]. 2002b, vol. 40, no. 5, pp. 95-123 [cit. 2009-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://www3.interscience.wiley.com/journal/118908796/abstract>>.

LISCHER, S. K. Refugee involvement in political violence: quantitative evidence from 1987-1998. *New Issues in Refugee Research* [online]. 2000, Working Paper no. 26 [cit. 2008-01-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.unhcr.org/research/RESEARCH/3ae6a0c84.pdf>>.

- LISCHER, S., K. *Catalysts of Conflict: How Refugee Crisis Lead to the Spread of Conflict War* [online]. Massachusetts Institute of Technology. 2002 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW: <<http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/8175?show=full>>.
- MARTIN, A. Environmental Conflict Between Refugee and Host Communities. *Journal of Peace Research* [online]. 2005, vol. 42, no. 3, pp. 329-346 [cit. 2009-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://jpr.sagepub.com/cgi/content/abstract/42/3/329>>.
- MIHALCO, Z.; ZÁHOŘÍK, J. Rozhovor: O nepokojích v Kongu uslyšíme ještě dlouho. *Aktuálně.cz* [online]. 11. 11. 2008 [cit. 2009-01-19]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=621709>>.
- MILNER, J. Sharing the Security Burden: Towards the Convergence of Refugee Protection and State Security. *Refugee Studies Centre* [online]. 2000, Working Paper no. 4 [cit. 2009-01-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.rsc.ox.ac.uk/PDFs/workingpaper4.pdf>>.
- MUGGAH, R. The death-knell of '4R': rethinking durable solutions for displaced people. *Humanitarian Exchange Magazine* [online]. 2006, no. 36 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.odihpn.org/report.asp?id=2860>>.
- NAHM, S., J. The Militarization of Refugee Camps and its Implications for the Delivery of Humanitarian Assistance in Times of War. *Illinois State University Political Science Conference* [online]. 2006 [cit. 2009-01-14]. Dostupný z WWW: <http://www.politicsandgovernment.ilstu.edu/downloads/icsps_papers/2006/Nahm07.pdf>.
- Norwegian Refugee Council, et al. *Camp Management Toolkit* [online]. 2008 [cit. 2009-01-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.nrc.no/?aid=9380323>>.
- OAU. Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa. *UNHCR Refworld* [online]. 1969 [cit. 2009-01-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=3ae6b36018>>.

ORCHARD, P. Refugees and the International Sovereign State System: The Need for a Relief Valve. *Conference of the Canadian Political Science Association* [online]. 1996, vol. 9, no. 3 [cit. 2009-03-18]. Dostupný z WWW:

<http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/0/6/9/4/6/pages69467/p69467-1.php>.

Relief Web. *Africa: Conflicts Without Borders - Sub-national and Transnational Conflict-Affected Areas (January 2007 - October 2008)* [online]. [cit. 2009-05-10].

Dostupný z WWW: <<http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/JOPA-7LDBRF?OpenDocument&query=maps%20africa>>.

STEDMAN, S. J.; TANNER, F. Refugees as Resources in War. In: STEDMAN, S. J.; TANNER, F. (eds). *Refugee Manipulation: War, Politics, and the Abuse of Human Suffering*. Washington DC: Brookings Institution Press, 2003. 202 s. ISBN 0815780907.

STEPPUTAT, F. Refugees, Security and Development: Current Experience and Strategies of Protection and Assistance in 'the Region of Origin'. *Danish Institute for International Studies* [online]. 2004, Working Paper 2004/11 [cit. 2009-01-10].

Dostupný z WWW: <<http://www.diis.dk/sw4919.asp>>.

UNHCR. *2007 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons* [online]. 2008 [cit. 2009-01-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/4852366f2.pdf>>.

UNHCR. *Genocida ve Rwandě a její následky* [online]. 2000a [cit. 2009-01-20].

Dostupný z WWW: <http://www.unhcr.cz/dokumenty/state2000_10.pdf>.

UNHCR. Návrh systému trvalých řešení situace uprchlíků a dalších osob v obdobném postavení. *Stálý výbor* [online]. 2003, 28. zasedání [cit. 2009-04-30]. Dostupný z WWW:

<<http://www.unhcr.cz/dokumenty/trvala-reseni-2003.pdf>>.

UNHCR. The Security, Civilian and Humanitarian Character of Refugee Camp and Settlements Operationalizing the "Ladder of Options". *Standing Committee* [online]. 2000b, 18. meeting [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.unhcr.org/excom/EXCOM/3ae68d18c.pdf>>.

UNHCR. *The State of the World's Refugees 2006: Human displacement in the new millennium* [online]. New York: Oxford University Press, 2006 [cit. 2009-04-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/template?page=publ&src=static/sowr2006/toceng.htm>>.

UNHCR. *Úmluva o právním postavení uprchlíků* [online]. 1951 [cit. 2009-01-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.unhcr.cz/dokumenty/umluva-postaveni-uprchliku.pdf>>.

WAISOVÁ, Š. Lidská bezpečnost – pojetí a strategie: komparace přístupů členských států Evropské unie angažujících se v Human Security Network. *Mezinárodní vztahy* [online]. 2006, no. 1, pp. 53-78 [cit. 2009-01-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.iir.cz/upload/Mezinarodni%20vztahy/Archiv/2006/MV012006komplet.pdf>>.

WEINER, M. Security, Stability, and International Migration. *International Security* [online]. 1992-1993, vol. 17, no. 3, pp. 91-126 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/2539131>>.

WERKER, E. Refugee Camp Economies. *Journal of Refugee Studies* [online]. 2007, vol. 20, no. 3 [cit. 2009-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/fem001v1>>.

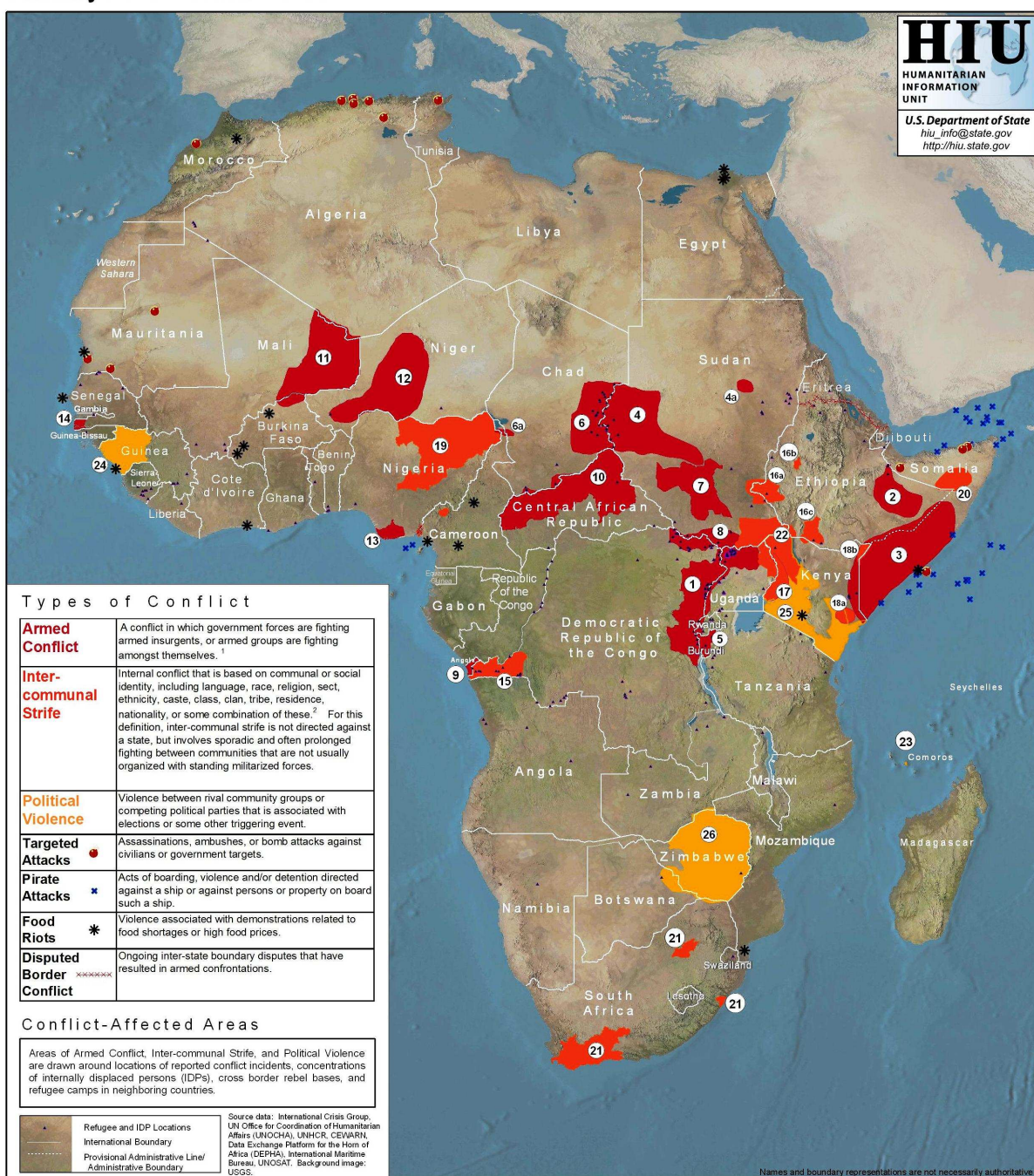
WHITAKER, B. E. Funding the International Refugee Regime: Implications for Protection. *Global Governance* [online]. 2008, vol. 14, pp. 241-258 [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <http://findarticles.com/p/articles/mi_7055/is_2_14/ai_n29462269/?tag=content;coll1>.

WHITAKER, B. E. Refugees and the Spread of Conflict: Contrasting Cases in Central Africa. *Journal of Asian and African Studies* [online]. 2003, vol. 38, no. 2-3, pp. 211-231 [cit. 2009-01-15]. Dostupný z WWW:
<<http://jas.sagepub.com/cgi/content/abstract/38/2-3/211>>.

ZOLBERG, A. R.; SUHRKE, A.; AGUAYO, S. *Escape from Violence: Conflict and the Refugee Crisis in the Developing World*. New York: Oxford University Press, 1989. 400 s. ISBN 0-19-505592-6.

PŘÍLOHY

Obr. č. 1: Vnitrostátní a mezinárodní ozbrojené konflikty v Africe. Leden 2007 až říjen 2008.⁴⁴

⁴⁴ Mapu jsem získala z centra Relief web (OCHA), které má na svých internetových stránkách množství map zobrazující konfliktní oblasti, místa humanitárních krizí či další zajímavé odkazy související s touto problematikou. Výše uvedená mapa je částí mapy *Africa: Conflicts Without Borders*, jež popisuje jednotlivá ohniska konfliktů v Africe; dostupné z WWW: <<http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/JOPA-7LDBRF?OpenDocument&query=maps%20africa>>.

SHRNUTÍ

Po konci studené války v devadesátých letech 20. století, vypuklo ve světě množství nových ozbrojených konfliktů, které vyhnaly z domovů miliony osob. Tyto uprchlické vlny se vyznačovaly velkou militarizací a značným destabilizujícím efektem na hostitelské státy i celé regiony. Příliv utečenců tak znamenal bezpečnostní a ekonomické zatížení pro přijímající státy a následně ovlivnil postoj vlád k přijímání uprchlíků a poskytování azylu. Tento trend byl ještě umocněn v důsledku „války proti teroru“ po 11. září 2001. Uprchlíci začali být intenzivněji vnímáni jako hrozba pro regionální i mezinárodní bezpečnost a uprchlické tábory jako místa bez fungujícího právního řádu, vytvářející příznivé prostředí pro fundamentalistické, nacionalistické či teroristické organizace.

V bakalářské práci jsou na příkladu Afriky popsány jednotlivé hrozby spojené s uprchlíky a uprchlickými tábory. Dále jsou zde uvedeny příčiny jejich vzniku a jejich následky v širších politických i ekonomických souvislostech regionu a mezinárodního uprchlického režimu. Součástí práce je také nastínění možných řešení uprchlické otázky.

SUMMARY

In the 1990s, after the end of the Cold War, many armed conflicts have broken out which expelled millions of people from their homes. These refugee waves have been afflicted with security problems, militarization and have had destabilizing effects on the host countries and the whole region. Refugee flows have entailed security and economic burden for the receiving states, which sequentially affected the attitude of the governments to the refugees immigration and asylum provision. This trend has been even enhanced as a consequence of “the War on Terror” after the September 11, 2001. Refugees have started to be connected with the threats for the regional and international insecurity and the refugee camps have been associated as places without rule of law, which create convenient environment for fundamentalistic, nationalistic or terrorist organizations.

In the bachelor thesis are described threats associated with refugees and refugee camps on the example of Africa. There are also described causes and consequences of the threats in the broader political and economic context of the region and International Refugee Regime. In one part of the work are outlined potential solutions of the refugee question too.